

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Anul III
N-rii 47-48

Un exemplar
Let 25

CLUJ, DUMINECĂ 21 și 28 NOEMVRIE 1926.

C U P R I N S U L :

<i>POBLEME ECONOMICE: Stabilizarea monetară</i>	— — — — —	N. Dașcovici
<i>Contabilitatea publică și contabilitatea privată</i>	— — — — —	N. Ghiulea
<i>Marii proprietari și colonizarea</i>	— — — — —	Ion L. Ciomac
<i>ACTUALITĂȚI: Panegiricul lui G. Bilașcu</i>	— — — — —	Dr. I. Iacoboviči
<i>Apehurile la contribuția publică</i>	— — — — —	H. Trandafir
<i>PROGRESSE ȘTIINȚIFICE: Prin „Parcurile Naționale” din Statele Unite</i>	— — — — —	Dr. Alex. Borza
<i>PROBLEME SOCIALE: Democrație și dictatură în Grecia</i>	— — — — —	Tiberiu Boldur
<i>Doi exilați cehi din secolul XVII în Anglia</i>	— — — — —	V. V. Tilea
<i>SUPLIMENT LITERAR: Strămoșesc pământ; Rugăciune; Când va suna supremul ceas; Ca două râuri ce se întâlnesc; Mint zările de argint; De min' mă despart; Liniște; Aicea sunt întreg;</i>	— — — — —	
<i>Dor de ducă; Copacul</i>	— — — — —	A. Cotruș
<i>Toamna 'n sat; O foaie galbenă</i>	— — — — —	T. Mureșanu
<i>Cântări pentru omul mort</i>	— — — — —	Valeriu Bora
<i>Metempsychoză</i>	— — — — —	Vasile Al.-George
<i>Femea moartă</i>	— — — — —	Iustin Ilieșiu
<i>Coarda ruptă</i>	— — — — —	Ecaterina Pitiș
<i>Libertate, de L. Andreev, trad. de</i>	— — — — —	V. Ghimpu
<i>Dicționarul Academiei; Masca timpului; Prin vechi colțuri de București</i>	— — — — —	Emanoil Bucuța
<i>CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Cum ne cunosc minoritarii.</i>	— — — — —	
<i>Teatru („Domnișoara Iulia” de Strindberg; „Striana” de Alfred Moșoiu; Turneul Maria Filotti: „Romanța” de R. de Flers și Croisset). — Conferințe (V. Bărbat: Substratul uman al culturii moderne; Emil Isac: Propaganda artistică)</i>	— — — — —	B. & B.
<i>CRONICA ECONOMICĂ ȘI FINANCIARĂ: Stabilizarea în Belgia.</i>	— — — — —	
<i>Criza financiară din Austria</i>	— — — — —	Sabin Cioranu
<i>FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE: Dr. Petru Lucaciu. — Mișcarea social-economică. — Un muzeu Grigorescu. — Dați un miliard pentru cultură. — Sate și orașe. — Maramurușul râde. — Frontul mic muncitoresc. — Arta tiparului la noi. — Buletinul Federației Internaționalei sindicale dela Amsterdam. — Institutul pentru studiul Europei sudestice. — Concursul soc. „Gutenberg”. — Ecouri. — Cronică mărunță. — Bibliografie.</i>	— — — — —	

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI NO. 8
CALEA VICTORIEI NO. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

„Mișcarea social-economică“ asociația publiciștilor și intelectua- lilor cu interes permanent față de problemele social-economice

Ziarul „Adevărul“ serie:

„Problemele ardelenesti sunt puțin cunoscute țării, mai ales pentru că nu sunt puse cu odihna și înțelegerea necesară. Partidele politice n'au răgazul să se îndeletnicească cu o scormonire sistematică a adâncurilor vieții sociale, iar oamenii de știință pură nu prea părăsesc laboratorul tihnit al contemplațiilor senine și abstracte. De aceea socotim și noi, că a fost o idee salutară ca o mână de publiciști cu vază, români, unguri și sași, să-și înmănușeze eforturile și să caute o colaborare statornică, înființând o societate a lor, sub demumirea modestă de Mișcarea social-economică cu sediul în Cluj.

Nu putem vedea decât cu ochi buni o societate a publiciștilor ardeleni, în deosebi când își fixează scopuri practice, ca cele amănate. „Mișcarea social-economică“ și-a propus să supună unei discuții metodice problemele ardeleni de interes public, să inițieze anchete de cabinet și anchete pe teren pentru cunoașterea, fără patimă și fără prejudecăți, a complexului de împrejurări specifice transcarpatine.

Dacă n'am considera inițiativa de la Cluj decât sub latura desfășurării lucrurilor dela unire încoace, încă ar fi în totul îndreptățită. Multe făgăduieli s'au făcut și multe principii s'au enunțat la Alba-Iulia și de atunci încoace; dar au rămas, în bună parte, literă moartă din cauza regimurilor politice, cari au minnat continuu atmosfera morală propice unei înțelegeri spirituale între popoarele Ardealului și apoi între Ardeal și vechiul regat. Publiciștii, cari se cunosc și-și dau astăzi mâna, vor putea să refacă efectiv mediul moral și să restabilească încrederea dintre popoarele conlocuitoare. Ei vorbesc în numele opiniei publice, pe care o pot și influența mai repede.

Dar sub raportul actual, societatea cooperării publiciștilor ardeleni oferă o seamă considerabilă de argumente ce-i legitimează rosturile. Nu se cunosc nevoile satelor și orașelor; nu sunt lămurite problemele zilei; avem o administrație desorientată și dezarmată din cauza mizeriilor de existență ale funcționarilor și din cauza nestabilității carrierelor. A atrage continuu atenția slujbașilor statului asupra îndatoririlor lor permanente, este o necesitate pe care o vor împlini cu plăcere publiciștii anchetatori.

Prin amestecul publicistului în dede-

subturile economice și sociale, fără alt interes decât al binelui general, desigur că se stârnește un dor nou de acțiune pentru inșiși deținătorii puterii de stat. În actele biroului nu se lasă prinsă viața cu toate nevoile ei.

Pentru desăvârșirea administrației de stat, pentru încurajarea ori cărei activități sociale idealiste, pentru a se pune degetul pe bubele societății, este bine că s'a realizat mișcarea ardelenă. Deci, din punct de vedere politic și administrativ, o asemenea acțiune este binevenită.

Dar influența ei se va resimți, îndeosebi, în îmbunătățirea raporturilor sociale ale celor trei popoare conlocuitoare ale Ardealului. Nevoii a-și duce zi cu zi viața comună, Români, Sași și Ungurii ardeleni nu pot decât să colaboreze spre a-și ușura împrejurările de viață printr'o matură chibzuire a oricărei chestiuni. Nici rezistența încăpățănată a minorităților, față de problemele țării, nici indiferența și șovinismul națiunii dominante nu pot fi atitudini rezonabile, ci dimpotrivă. Nu ceea ce înăsprește și întărită, ci ceea ce calmează și adună spiritele poate fi recomandat ca o manieră potrivită unei conviețuiri prospere.

Scopurile „Mișcării social-economice“ sunt deci potrivite spre a introduce o ameliorare a raporturilor dintre cele trei popoare ale Ardealului și a face posibilă, pentru țară, popularizarea, în lumină liniștită și obiectivă, a problemelor ardelenesti.

Nimeni altcineva nu putea face un asemenea serviciu decât publiciștii chemați ai Ardealului. Ii așteptăm la muncă“.

Ecouri

Ecouri. — Revista literară „Ramuri“, dela Craiova, are în numărul din luna Octombrie cuvinte de apreciere a străduințelor noastre:

„Fiindcă în vremea din urmă s'a vorbit atât de mult despre deosebirile care pot fi între noi și ardeleni, credem că nici-o discuție nu le-ar preciza mai bine și mai cu folos decât această publicație care înfățișează o strălucită biruință a spiritului ardelenesc iubitor de studiu, de ordine și de metodă.

Aici nu veți găsi nimic din deprinderea noastră de a acoperi cu literatură care de multeori nu e decât o goală și proastă flecăreală, probleme care cer neapărat studiu și pregătire. Aici este întâi nevoia de a cerceta și de a cunoaște și după aceea vine literatura care nu e decât grija de a înfățișa cât mai atrăgător cunoștințele căpătate prin studiu. E bună și spontaneitatea cu care ne lăudăm și pe care ne sprijinim atât de mult în actele noastre intelectuale dar cât n'ar câștiga cultura

noastră dacă pe lângă spontaneitate i-am da și ceva din puterea de stăruință a intelectualului ardelen. Căci, iată, cu această putere de stăruință, intelectualii ardeleni ni-au dat o revistă de metodică orientare în adâncirea unor probleme, pe care de multe ori noi le tratăm cu flecăreală de literatori. Și revista a ajuns la o mare răspândire nu numai în mijlocul cetitorilor din Ardeal, ci și aici la noi unde s'ar crede că publicul nu prețuește decât superficialitatea ascunsă istet în scăpărările înșelătoare ale spontaneității.“

Frontul unic muncitoresc. — După eşuarea grevei generale din toamna anului 1920, mișcarea sindicală muncitorească dela noi s'a dezvoltat în două. Influența curentului politic, care pusese stăpânire pe întreaga mișcare sindicală mondială, nu se putea să nu aibă o influență și asupra tinerei mișcări muncitorești din România. Rezultatul acestei influențe a fost că se poate de dezastruos. Abia înjghebate după război, organizațiile sindicale, cu cadrele lipsite încă de o conștiință de clasă, au pornit lupta fraticidă pe baza ideilor politice. În timpul acesta de vrășmășie, clasa uvrieră nu a avut decât de pierdut.

În congresul fracțiunii social-democrate, care s'a ținut la finele lunii August a. c. s'a sugerat ideea frontului sindical unic, pe baza principiilor internaționalei amsterdame. În baza acestei hotărâri, s'au întrunit săptămâna trecută, la Cluj, reprezentanții celor două consilii sindicale: social-democrat și unitar, spre a discuta posibilitățile de refacere a frontului unic. După două zile, tratativele s'au întrerupt, urmând ca delegații să pornească o acțiune printre muncitori, spre a face agreabilă ideea unificării. Tot în această chestiune, ziarul „Lupta“ dela București a pornit o anchetă printre conducătorii muncitorilor din ambele tabere. Regretabil e faptul că, din aceste interviuri, nu reese decât vechile reproșuri dușmănoase. În fața situației din ce în ce mai nenorocite a clasei muncitoare, ar trebui ca conducătorii să fie mai impersonali, și privind realitatea, să găsească o platformă desrobită de ideologia politică și de meschinării mărunte, spre a înfăptui acel sacru ideal al muncitorimei noastre: frontul unic, pe-baza principiilor internaționalei amsterdame.

Cronică mărunță

— În ziua de Sf. Dumitru a fost sărbătorit în Sibiu din partea societăților culturale române octogenarul profesor în r. D-I Dimitrie Comșa. La banchetul dat în onoarea vrednicului memorandist, propagator al artei românești, conferențiar și profesor ideal, au luat cuvântul d-I vicepreș. Dr. Gh. Preda, în numele comitetului central, d-I Dr. Ionașiu, în numele despărțământului Sibiu, apoi cei doi secretari ai „Astrei“ din Sibiu. D-I Comșa și-a câștigat merite ca propagandist în serviciul „Astrei“. O parte din prețioasele obiecte adunate de d-sa se află acum în „Muzeul Astrei“.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
CALEA VICTORIEI 51. TELEFON 308
PIAȚA UNIREI No. 8.
Cluj, Duminecă 21 și 28 Nov. 1926

Anul III N-rii 47—48
NUMĂRUL: LEI 25

Stabilizarea monetară

Dintre fenomenele sociale, economice și financiare pe care le-a deslănuțit marele război, fără îndoială că deprecierea monetară cu scumpetea corespunzătoare a vieții, care-i este consecința, și cu nesiguranța generală ce a rezultat pentru toată lumea, a fost evenimentul cel mai îngrijitor și cel mai greu de evitat.

Nu s'a putut sustrage deprecierei monetare nici țări ca Anglia care a trebuit să facă, după război, opt ani de eforturi pentru a restabili, abia la data de 26 Aprilie 1926, cursul lirei sterline la nivelul aurului, — fără să vorbim de toți ceilalți beligeranți mai săraci și mai slabi, indiferent dacă au eșit învingători sau învingători, cari au rămas aproape complet dezarmați în fața prăbușirii monetei lor naționale.

Pilda Germaniei, Austriei și Ungariei care și-au văzut moneda scăzând până aproape de zero este destul de cunoscută ca și experiența dureroasă a avuților particulare pierdute cu acest prilej sub impulsul dorinței de speculațiune asupra schimbului internațional, — după cum deprecierea monetară a Statelor învingătoare și chiar a marilor puteri, ca Franța și Italia, constituie una din cele mai grave probleme actuale pentru economia mondială.

Distrugerile războiului concomitent cu cheltuielile formidabile pentru susținerea fronturilor de luptă au ruinat, pretutindeni, economia particulară ca și gospodăria Statului. Budgetul excepțional de război nu s'a mai putut acoperi prin veniturile ordinare din vremuri de pace fiindcă la scăderea încasărilor a corespuns o creștere excesivă a cheltuielilor, — iar toată diferența aceasta crescând mereu ca o gură de prăpastie s'a acoperit prin rechiziții, bonuri de tezaur și împrumuturi forțate sub forma emisiunilor de hârtie neacoperită. Bancnota obișnuitul semn monetar, instrument de schimb întemeiat pe acoperirea metalică aur

din depozitele Băncii de emisiune, a devenit pentru Stat un mijloc comod de plată a aprovizionării de război. Prolungirea conflictului mondial peste toate așteptările a sdruncinat orice încredere în banul de hârtie al Statului pe care populațiile au continuat să-l primească de nevoie, dar au căutat să se scape repede de el fie prin teaurizarea monetei metalice fie prin cumpărarea de bunuri reale.

Pacea dela 1919 n'a fost decât o încetare a luptelor ucigătoare dintre oameni, — dar efectele economice, financiare și monetare ale războiului abia de atunci înainte au început să se resimtă cu mai multă putere. Dovadă cazul Belgiei, Franței și Italiei, trei dintre țările învingătoare care tocmai în anul 1926, al șaptelea dela încheerea războiului, au cunoscut cele mai critice momente pentru soarta monetei lor naționale.

De altfel, experiența României țară învingătoare care și-a spărit teritoriul, populația și bogățiile naționale cu peste 100 la sută față de situația dinainte de război, este îndestul cunoscută și simțită de toți cititorii noștri ca să nu stăruim mai mult.

Poate tocmai această largă compensație morală și materială pentru jertfele războiului nostru a fost una din cauzele încrederii excesive în soarta leului și a gospodăriei puțin chibzuite imediat după pacea generală din care au rezultat atâtea elemente agravante pentru criza schimbului român...

Spre norocul nostru ne-am oprit la vreme pe panta definitivei prăbușiri monetare printr'o politică severă de economii (care, totuși, n'a realizat încă maximum sub presiunea intereselor de partid „la putere”), prin restabilirea echilibrului budgetar, prin consolidarea datoriilor flotante și 'n sfârșit prin oprirea mașinei de tipărit bonnote.

În vreme ce inflația monetară determinată de avansurile Băncii Naționale pentru acoperirea cheltuielilor curente

ale Statului accelera prăbușirea leului, paraliza enorm producția și încuraja speculația asupra diferențelor de curs fără să asigure încasările corespunzătoare cheltuielilor mereu sporite ale budgetului prin îndoitul efect intern și extern al deprecierei monetare (plata materialelor și salariilor de Stat, acoperirea datoriilor în devize streine), — sfortarea în sens diametral opus ne-a cerut jertfa paraliziei creditului sub presiunea dobânzilor uzurare, de câțiva ani, fără ca până acum să se fi oprit tendința constantă de scumpire a vieții.

Italia fascistă urmează de vre-o trei ani aproape aceiași politică de asanare financiară și monetară, adaptată bine înțeles condițiilor locale speciale. Incetinirea emisiunilor până la oprirea lor definitivă a fost, acolo, precedată de o acțiune de concentrare a dreptului de emisiune asupra Băncii Italiei, de oarece în trecut câteva bănci meridionale aveau același drept. Economii severe pentru echilibrarea bugetară ca să nu mai fie nevoie de avansurile Băncii de emisiune către Stat, consolidarea datoriilor flotante, un început de diminuare a circulației fiduciare propriu zisă prin restituirea către Banca Italiei a unei părți din avansurile Statului pe temeiul împrumutului Morgan, în sfârșit scăderea consumului de produse streine pentru a ameliora balanța comerțului extern.

Efectele n'au întârziat să se resimtă printr'o creștere a cursului lirei care, de câteva luni, stă mai bine decât francul francez. Totuși costul vieții continuă a crește în loc să scadă, precum remarca d-l A. Loria la începutul lui Noemvrie, adică nu se resimte efectul creșterii schimbului asupra prețurilor interioare fiindcă acestea sunt rezultatul raportului dintre cantitatea de hârtie monetă în circulațiune și cantitatea produselor oferite consumațiunii. De aci, în Italia, teoria economiștilor urmărită de guvernanții

fasciști de a bloca însăși circulația comercială, — adică emisiunea de hârtie făcută pentru creditul comercial iar nu de Stat, — spre a se realiza normalizarea producției și, treptat, efteneria vieții.

În Franța, formidabila datorie internă sub forma bonurilor de tezaur pe termen scurt apasă asupra creditului Statului cu putere înăbușitoare. Criza acută a francului din cele două zile ale cabinetului Herriot de anul acesta a provocat o adevărată panică internă și externă pe urma căreia s'a impus, ca o necesitate națională și internațională, guvernul autoritar prezidat de d. Poincaré. Pentru ajustarea și echilibrul bugetar s'au făcut, vara aceasta, în Franța, economii dureroase și necruțătoare trecându-se peste toate interesele electorale și de partid. Sforțarea restabilirii bugetului fără apelul continuu la avansurile Băncii Franței este în plină desfășurare; Franța intră abia acum în perioada cea mai grea a eforturilor de asanare financiară și monetară.

Belgia depășind celelalte State din vechea Uniune monetară a trecut prin perioada cea critică și a pășit, încrezătoare, la stabilizare printr'un ansamblu de operații care, de data aceasta, vor fi probabil încoronate de succes.

Pe scurt, Belgia, și-a stabilitat francul la cursul de 15 centime — aur sau 175 franci lira sterlină prin întărirea rezervelor de acoperire metalică ale Băncii naționale de emisiune. Anume, acoperirea aceasta care era de 33,33 încă dinainte de războiu a fost ridicată la minimum 40 la sută din care 30 aur și restul în devize echivalente aurului. Cum, însă, Banca dispune de mijloace pentru a ridica acoperirea aceasta până la 50 la sută, înseamnă că circulația monetară belgiană va fi garantată ca oricare altă circulație din cele mai garantate astăzi. Pe deasupra, Banca nu s'a mulțumit cu rezervele importante de devize asupra streinătății, ci a încheiat și o convenție de credit și reescompt cu câteva mari institute streine de emisiune (Banca Angliei, Banca Franței, Federal Reserve Bank din New-York, Banca imperială japoneză, Reichsbank din Berlin, Băncile centrale din Elveția, Olanda, Ungaria și Austria) pentru a-și asigura, la nevoie, sprijinul lor moral și material, — de care, însă, este foarte puțin probabil că se va folosi.

De aceea, în raportul ministrului de finanțe Franqui către rege, privitor la stabilizarea francului belgian, se spune că această convenție înseamnă

„primul act de solidaritate între băncile de emisiune ale lumii“.

Statul, printr'un împrumut extern, reduce datoria către Banca de emisiune dela 6705 milioane la 2000, care vor fi amortizate treptat, după cum și-a consolidat trei părți din datoria flotantă, iar pentru restul de circa un miliard jumătate scadențele sunt fixate de pe acum, pe timp de trei ani, și fondurile de amortisment necesare la Scadențe acoperite în mod larg cu anticipație.

Convingerea cercurilor conducătoare e că industria și comerțul Belgiei vor suporta fără nici o daună și fără greutate reforma radicală a stabilizării care nu înseamnă altceva decât o anulare a monetei naționale pentru diferența dintre cursul aur dinainte de război și cursul actual depreciat, cu sacrificarea tuturor deținătorilor loviți prin abandonarea eforturilor de revalorizare.

Efectele reformei belgiene vor avea un rol hotărâtor pentru deslegarea problemei monetare din Franța din Italia și dela noi.

De altfel, din desfășurarea de până acum a acțiunii de asanare financiară și monetară, în România, rezultă că momentul unei operații de stabilizare a leului este destul de bine pregătit. Restabilirea echilibrului bugetar, încetarea inflației pentru avansuri către Stat, consolidarea datoriilor flotante și înscrierea lor în bugetul datoriei publice pentru amortizare, sunt tot atâtea operațiuni menite să asigure cursul leului împotriva unor noi deprecieri fie chiar timporare. Totuși, lipsa acoperirii mtealice fixe prin reintroducerea aurului ca bază a emisiunii și așa zisa politică de revalorizare întrețin starea de nesiguranță și variațiile de curs și paralizează în bună parte producția și creditul care au nevoie, înainte de toate, de stabilitate în prevederile viitorului pentru a se putea desvolta normal.

Orice calcul legitim de beneficiu pentru producători și întreprinzători este, dacă nu imposibil, foarte riscant, sub presiunea nesiguranței cursului de schimb (fie el în urcare sau în scădere), după cum în materie de credit aceeași nesiguranță legitimează dobânzile uzurare ca o măsură de prevedere împotriva eventualelor scăderi.

În ultimă analiză, nesiguranța monetară și dobânzile uzurare apasă asupra costului producției și o scumpesc dacă n'o paralizează complet, — de unde continuă tendința a prețurilor în sus — pe când stabilizarea ar libera producția de greutățile actuale.

Se mai îndoște cineva că stabilizarea n'ar avea imediat de efect o eftenerie a creditului prin afluxul de capitaluri streine atrase de dobânzile de pe piața noastră prea mari când capitalistul strein va avea siguranță că și poate transforma numerarul lui în lei stabiliți fără primejdia de a-l pierde printr'o nouă depreciere monetară?

Căci rezerva capitalurilor streine față de piața noastră, care plătește aproximativ de trei ori mai scump creditul decât aiurea, nu se poate explica decât numai prin teama de riscurile instabilității monetare.

Evidența acestor adevăruri elementare va trebui să învingă curând cele din urmă rezistențe interesate sau neînțelegătoare.

N. Dașcovici

Institutul pentru studiul Europei sudestice

Prospect de cursuri pe anul 1926-1927

Institutul S. E. S., al cărui scop este cunoașterea serioasă a țărilor și popoarelor vecine cu noi sub toate raporturile (istorie, geografie, etnografie, economie și limbă), intrând în al 13-lea an al existenței sale, redeschide cursurile de limbi sudestice, cari au funcționat și înainte de războiu, în localul Institutului, cu profesori specialiști, cari vor preda **gratuit** cunoștințe practice de scris, citit și conversație pentru limbile:

Greacă, nouă și veche, rusă, polonă, cehă, maghiară, sârbă, bulgară și turcă. Profesorii cari vor preda aceste cursuri sunt: D. Russo prof. univ.: limba greacă veche și nouă; P. Panaiteșcu, docent univ.: limba polonă; A. Kudmac, atașat Legația Cehoslovacă: limba cehă; N. Bațaria, literat: limba bulgară; Ion Băilă, ziarist: limba maghiară; I. Buracu, translator la Min. Externe: limba sârbă; H. Tararescu, dragoman la Legația turcă: limba turcă; D-ra Baltagi, licențiată în litere: limba rusă.

Cursurile sunt gratuite, câte două lecții săptămânale de fiecare și se vor începe după 8 Noembrie, îndată ce se va întruni un număr de circa 10 auditori de a urma un curs.

Conferințele ce se vor ține în două serii de membrii Institutului și savanți, invitați din streinătate, ca și în anii trecuți, se vor anunța în curând. Institutul va mai organiza o serie de lucrări practice, ale căror rezultate se vor publica în broșuri speciale și va organiza excursii în țară și în țările vecine.

Institutul a tipărit o serie de publicații în limba română și franceză — aflate în depozit la Institut, și editează o revistă periodică ce se află în al 12-lea an: **Revue Historique du Sud-Est Européen**, ce apare trimestrial (abonament 120 anual), continuând anteriorul „Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe Sud-Orientale“ (1914—1923).

O bibliotecă specială, cu peste 3000 de opere și reviste stă la dispoziția cercetătorilor.

Director: N. Iorga. Membrii comitetului de conducere: V. Pârvan, Al. Lapedatu.

Panegiricul lui G. Bilașcu

Panegiricul unui om, ori care ar fi fost dânsul și ori care ar fi talentul autorului este totdeauna o grea sarcină.

Ca să cuprinzi în câteva vorbe ceea ce a fost o viață, ca să poți spune, ce a însemnat, ca să smulgi uitărei, care se așterne peste tot ce a fost, sunt lucruri grele de îndeplinit.

Greutatea este și mai mare, când cel despre care vrei să grăești, a fost ceva din tine însuși, a fost careva, cu care o comunitate de gândire, te-a adus pe acelaș drum și care atunci, când te așteptai mai puțin a cotit în neantul infinit.

Gh. Bilașcu și-a trudit cei șazeci și trei de ani pe pământ românesc și chiar atunci, când sub picioarele lui era altă țară, el rămâne acelaș om al Maramureșului, cu înfățișarea lui, în care se oglindeau strămoșii mândrii și îndrăzneți; cu sufletul lui deschis la tot ce este bun și înălțător.

Inzestrat astfel, el n'a avut nevoia pe care au simțit-o atâția, ca să-și renege neamul. El era expresia pură a unui neam, de care pe drept cuvânt, era mândru și de aci a izvorât și stima străinului și dragostea a celor de un sânge.

Carierea lui Bilașcu e un model de evoluție și gradatie sistematică.

Urmează studiile la Budapesta, unde alături de succesele vieții de student, se remarcă înclinarea lui pentru practica medicală.

Iată-l preparator la anatomia descriptivă, fiziologie, obstetrică și oftalmologie.

Apoi, asistent de chirurgie și ortopedie la sanatoriul Prof. Dollinger. Aci stă multă vreme. Temperamentul și puterea lui de muncă îl indică pentru a se desăvârși în aceasta ramură. Când a posedat întregul câmp al chirurgiei, atunci și-a ales o specialitate.

În adevăr la 1898 începe specialitatea: stomatologică și este șef de lucrări la secția dentară a policlinicii din Budapesta.

De remarcat temeinica pregătire a lui Bilașcu, întinsa lui activitate chirurgicală și relativ, târdiva lui specializare. Dar ca urmare a tuturor acestora, enormul succes în practica acestei specialități. Explicația trebuie găsită în personalitatea, dar și în pregătirea lui. Și trebuie reținut, că dacă, atunci, când dentistica de abia trecea în domeniul medical și dânsul îi consacrase atâtea ani și o astfel de pregătire, atunci este și greu de înțeles

și cu atât mai puțin este greu de admis, ca medicul stomatolog de azi, să fie un simplu tehnician, care să execute numai o minimă parte a stomatologiei.

Intrat într'un nou domeniu, Bilașcu, armat cu cunoștințe chirurgicale, atacă dela început problemele mari ale stomatologiei.

La 1903 publică: „Incerări de transplantării dentare, cu considerații la replantări.“

La 1907 studiază valoarea diferitelor anestezeice întrebuințate în stomatologie.

La 1910 revine asupra anesteziei locale în deosebi.

La 1912 publică: „Anomaliile arca-delor și articulațiilor dentare.“ lucrare care a deschis un nou capitol al practicii dentare.

La 1919 publică: „Extractiile dificile“ și indică aparatul necesar pentru executarea acestora.

În 1920; o lucrare asupra hemoragiilor banale și hemofilice ale gurei.

Urmează apoi o serie de lucrări ca-uzistice. Bilașcu n'a fost omul, care să umple paginile cu munca altora, lucru atât de obicinuit și acum ca și altă dată. Lucrările lui Bilașcu sunt operele gândirii lui proprie și tot ceea ce a scris rămâne, fiind expresia adevărului și experienței bine conduse.

La 19 Septembrie 1919 Bilașcu este invitat de Consiliul Dirigent, să dea sprijinul său Facultății de Medicină care se crea la Cluj. N'a pregetat nici o clipă!

Bilașcu, prin firea lui, prin educația lui în lumea universitară, a fost din prima zi ceiace trebuie să fie magistrul, adică pe de-o parte omul, care dă altora în formă vie cunoștințe, pe de alta omul, care prin viața sa publică și profesională este pildă vie a celei mai grele și mai plină de răspundere profesiune.

Ca profesor Bilașcu își pune tot sufletul pentru ca tot ceea ce dânsul a adunat într'o viață de om, să treacă celora veniți să se împărtășească. Entuziasmul pentru catedra lui îl făcuse un luptător neobosit pentru ridicarea primei catedre românești de stomatologie, la nivelul pe care-l visa dânsul. Grija aceasta l'a urmărit zi de zi, ceas cu ceas. Dese ori cursurile erau întrerupte de dorințele de a se auzi ceea ce dânsul vroia să realizeze. Și munca, nu i-a fost zadarnică. Din nimicul, care l'a găsit, a lăsat un local înzestrat cu tot ce trebuie unei bune școli. Ar

fi voit, ca din fiecare elev să facă un apostol al specialității sale. Căldura sufletului său a atras pe mulți în jurul său și numai mulțumită lui și într'un timp atât de scurt putem număra zeci de stomatologi cari fac cinste și lui Bilașcu și facultății noastre.

Dar Bilașcu n'a fost numai ocrotitorul elevului, ci el și-a întins sprijinul și asupra celui ce părăsea școala.

În dentistică, mentalitatea medievală mai perzista. Sunt și azi oameni, cari cred, că dentistica nu este o ramură a medicinei, ci o mică practică pe care o poate face oricine, ori unde și ori cum.

Bilașcu, omul muncii și cinstei, s'a ridicat cu toată puterea în contra acestor îndrăzneți. Lupta a fost din cele mai grele. Medicii dentiști nu erau organizați. El face sindicatul medicilor dentiști. Incepe lupta cu toată ardoarea de care numai dânsul era capabil. Lupta este grea, fiindcă se duce cu niște oameni, cari n'au nimic de pierdut și cari găsesc totdeauna mijlocul să intereseze pe politicieni.

Legea pentru practica dentară se votează cu toate protestările lui Bilașcu, la care se asociază întreg corpul medical. O comisie, numită de Ministrul Sănătății, interpretează în așa mod legea, încât se produce cel mai rușinos târg, care s'a petrecut vre-o dată în analele administrației noastre sanitare.

Bilașcu nu dezarmează și o nouă lege impune revizuirea, care dovedește nemaipomenitele fapte petrecute cu ocazia aplicării primei legi.

Și acelaș Ministru, care a făurit legea revizuirii, a alcătuit un proiect prin care în preziua închiderei parlamentului consfințește ca dentiștii patrusperzece indivizi, respinși de comisia numită de dânsul.

Scandalul acesta nu se potolește și altul începe. Cei respinși de comisie fac un sindicat și găsesc un Ministru, care vrea să facă o școală specială pentru acești specialiști, unici în felul lor.

Bilașcu face apel la Facultate și eu și cu dânsul suntem însărcinați să redactăm răspunsul

Sâmbătă 1 Iulie dăm redactarea definitivă a răspunsului și ne despărțim, pentruca fiecare din noi să meargă spre pământurile unde ochii au văzut pentru prima oară lumina zilei.

Sâmbătă 24 Iulie 1926, Bilașcu se întoarce pentru totdeauna în pământul pe care l'a văzut la prima rază de lumină.

Un nimic peste care a trecut entuziasmul lui pentru nefinita frumsețe

a naturii, i-a pus răul în vigurosul lui corp. Incredător, așa cum sunt toți cei buni, s'a increzut prea mult în puterile lui. S'a năruit înainte de timp.

Dar pierdut în infinit, așa cum ne

vom pierde toți, rămâne printre noi și este și acum; fiindcă Bilașcu n'a fost un medic, n'a fost un profesor — Bilașcu — a fost un — om.

Prof. Dr. I Iacobovici

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

Prin „Parcurile Naționale“ din Statele Unite

De mult nutream în sufletul meu dorul, să cunosc de aproape faimoasele „parcuri naționale“ din America, aceste sanctuare, în care frumoasele monumente și comori ale naturii se păstrează pentru totdeauna neatinse de mână omenească, spre folosul științei, pentru învățătura și bucuria cetățenilor. Intreagă mișcarea pentru ocrotirea comorilor naturale din Europe pornise după inițiativa americană. Parcul Yellowstone din statul Wyoming a servit pildă pentru organizarea unor rezervațiuni de asemenea natură și în alte colțuri ale lumii, unde munți frumoși, văi prăpăstioase, vegetație interesantă, specii de animale sau plante rare reclamau tot mai imperios, ca să fie puse sub ocrotirea unor legi speciale, care le apărau împotriva distrugerii din partea oamenilor lacomi, răi sau proști. Și mișcarea pornită în România, după unire, pentru a păstra cele mai de seamă podoabe ale naturii neatinse, ca parcuri sau rezervațiuni științifice, se inspira de măretele pilde americane, despre care citisem atâta și care le văzusem în chip de atâtea ori.

În broșura mea despre „Protecțiunea naturii în România“ precum și în numeroasele conferințe ținute în capitală și în diferitele centre ale provinciei, consideram „parcurile naționale“ din America totdeauna, ca prototipul cel mai desăvârșit al acestor instituțiuni culturale-științifice.

Își poate deci închipui oricine cât m'am simțit de fericit, când am văzut prilejul și posibilitatea, ca în legătură cu Congresul internațional de Botanică, ținut în luna August la Ithaca, N. Y., să vizitez două din cele mai de seamă parcuri naționale americane: Yellowstone și Rocky Mountains National Park, după ce avusem ocazia să cunosc câteva rezervațiuni științifice mai mici la Ithaca și la Chicago.

În tovărășia celor 23 botaniști din Europa am plecat din Chicago la proiectatul „trip“ în West-ul îndepărtat. După călătorie neîntreruptă de 3 zile și 3 nopți, trecând peste câmpii mănoase și peste deșerturi înspălmântătoare, prin văi erozionale sau „canyonuri“ de toată frumusețea și peste munți pleșuvi

am ajuns într-o frumoasă dimineață la intrarea de apus a parcului.

Ne așteptam, ca de aci înainte să pornim, ca turiști adevărați, pe jos și cu sacul („Rucksackul“) în spate, ca să cunoaștem podoabele naturii din acest vestit parc.

Ne-am isbit însă de organizația americanului, care pe cât ne-a surprins de-o parte, ne-a pus de altă parte în situația plăcută de a vedea, cu puțină osteneală și nu prea de tot mare cheltuială un întreg colț de țară în 6 zile.

Abia ne-am dat jos din tren, ne-a luat în primire o companie de transporturi, care s'a îngrijit apoi de noi în mod desăvârșit.

Intregul nostru grup a primit un număr: „8 Fuller Party“ — ne-am numit de aci încolo. În cadrele acestui grup ne-am primit fiecare un loc, pierzându-ne cu desăvârșire individualitatea și personalitatea. Am devenit un număr, un obiect în mâinile acestei companii, care ne hrănea și ne transporta, ne încartirua și se îngrijea de distracția reglementară a noastră, cu punctualitatea unei mașini, cu promptitudinea plictisitoare pentru un european, și mai ales pentru un român, cu gingășia și delicateta care începea să ne supere de la o vreme.

Sub aripile ocrotitoare ale acestei companii am avut norocul să cunosc și eu minunile parcului Yellowstone. Intregul parc, cu o întindere de 5,575 mile pătrate este un finut muntos, în bună parte acoperit de păduri de brad, de Pinus Murrayana. Spre Nord se ridică piscuri la 14,000 picioare înălțime. Numeroase râuri isvorăsc aci și își iau cursul alene către ambele oceane, după ce și-au scaldat undele în lacurile întinse din parc, ori după ce s'au aruncat în prăpăstii adânci ale cascadei. Vulcanii, care au existat odinioară, cari, au dat naștere la munți de obsidian, de un luciu negru sticlos ori la minunate colonade de bazalt. Dar activitatea vulcanilor nu s'a terminat încă. Aproape la 5000 isvoare fierbinți mai arată și acum, că în pânțele acestui pământ mai clocotește focul meadormit al vulcanului. Cea mai mare minune naturală sunt însă gaizirele, isvoarele de apă fierbinte, care țîșnesc din timp în timp,

aruncând raze puternice de apă la înălțime de 10—100 picioare, umplând văzduhul cu nori de aburi sau răspândind gazuri fierbinți sulfuroase. Din alte deschizături ale pământului, prin care răsuflă magma fierbinte, iese pururea gaze otrăvitoare, careucid animalele ce rătăcesc pe acolo. În altă parte vezi isvoare limpezi, din care se depune o piatră albă ca spuma, colorată mai apoi în verde de smarald ori în albastru de azuramarin de alge și bacterii.

Viața animală încă este aci de-o originalitate neîntrecută.

Vre-o 3 turme de bizoni (buffalo) sălbaticii mai pase aci în liniște, netulburată de nimeni, ca ultimele rămășițe ale celor peste 10 milioane de bouři, care pășteau odinioară prin întinsele câmpii, acum arate de plug. La 19 mi de cerbi, sute de urși, și de antilope duc un trai liniștit în acest imens parc, pe lângă nenumerate alte animale ocrotite aci de om. Castorul (biber-ul), acest animal rozător mare cât un purcel, doboară aci și acum plopii, clădind iazuri puternice și minunate palate în lacul astfel boltit. Apele mișună de pești, câmpurile și pădurile sunt smălțate de flori, pe care nimeni n'are voie să le rupă ori să le smulgă.

Dar cine are o peană atât de măiestră, ca să poată descrie toate acele peisaje încântătoare, toate vietățile interesante, toate fenomenele geologice, care te încântă prin măreția lor, te pun în uimire prin proporțiile lor gigantice și te fascinează prin farmecul lor nevisat și neașteptat! O impresie covârșitoare au făcut asupra mea gaizirele, mai ales „Old Faithfull“, cu apele lui maestose. Neștearsă este amintirea canyonului, a văii adânci prin care șerpuește fluviul Yellowstone, după ce se aruncă de douăori în prăpastii adânci peste praguri de stâncă vulcanică, rezistentă. Efecte de culori extraordinare te isbesc aci, impunându-ți o muțenie sfântă, o admirație fără margini pentru opera aceasta măreață a naturii.

Cu o împărțire ideală a timpului ne transportau autobusele dela un punct frumos la altul și mai încântător. Seara poposeam la „Campus“-uri întinse, unde fiecare primea o cabană de scânduri ca sălaş răcoros de noapte. Masa o iai în restaurant uriaș, unde un sistem complicat de „ticket“-e îți asigură un loc potrivit și o masă gustoasă. Seara toți călătorii care stau sub „tratamentul“ societății și formează împreună o mare familie, se adună în hala spațioasă și frumos împodobită, pentru a săvârși ceea ce prescrie programul general: întâiu cântă cu toții 8—10 cântece populare, din cârticica de cântece care se pune în mâna fiecăruia; urmează o conferință a unui ghid oficial despre

comorile naturale ale parcului; la urmă dansează tineretul, la sunetul muzicii atât de barbare a „jass-band“-ului. După ora 10 toată lumea se duce la culcare, pentru a se putea deștepta la ora 6 și jum., urmând înainte cu programul.

Partea socială a excursiei prin parc este deci cât se poate de plăcută. În măsură largă contribuie la aceasta și faptul, că toți amplotații „campus“-urilor sunt studenți și studente de la Universitățile întregii Americi. Șoferul autobusului nostru a fost spre pildă un student în științele naturale, care studia și colecta plante alături de noi și fotografia la întrecute cu profesorii sceneriile pitorești din parc.

Dar nu toată lumea vizitatoare era „administrată“ de această companie. Oamenii cu punga mai grasă puteau trage la hoteluri luxoase, în 6—7 puncte ale parcului. Grosul vizitatorilor la 200,000 într'un an este însă compus din lumea imensă a cetățenilor, care fac această excursie în automobilele proprii, ducându-și un cort, pe care îl întind seara în locuri destinate pentru aceasta și gâtesc ce și-au adus de acasă. Întreg parcul este inundat de mii de automobile; mare parte muncitori și „oameni mici“, care își petrec vacanța aici în mijlocul naturii, bucurându-se de pacea idilică ce domnește aici.

Având mare interes să cunosc pe lângă organizarea tehnică-administrativă a parcului și modul cum se studiază din punct de vedere științific această mare rezervațiune științifică, am întrebat de publicațiile botanice referitoare la parc. Am primit numai broșuri populare. Nu există încă o „Floră“ a parcului. Nu este studiată nici vegetația din punct de vedere ecologic — fitosociologic. Nu există o stațiune biologică pentru observații continue. Din toate acestea rezultă deci, că în America și cel mai de seamă parc național este considerat mai mult ca un loc de petreceri câmpenești populare, unde rolul statului este numai să reglementeze circulația și să împiedice deteriorarea culturii. Studiul științific pe semne va urma mai târziu. Un merit mare al organizației — atârănătoare de ministerul de interne — este, că păstrează pentru totdeauna natura cât se poate mai mult în starea ei primitivă, căutând să facă pe cât mai mulți cetățeni ai acestei uriașe țeri părtași de bucurii inocente în mijlocul naturii.

Cu adevărate regreturi am părăsit prin sălbatecele canionuri stâncoase dela Cody parcul Yellowstone, pentruca trecând în goana nebună a trenului două zile și două nopți prin deșerturi desolate să intrăm în parcul „Munților Stâncoși“. Această rezervațiune științifică se prezintă de tot altfel ca parcul Yellowstone. Aci predomină piscurile sălbatece, crestele de munți granitici de tip alpin, pădurile de brad numit Pinus ponderosa, și plaiurile alpine cu nenumărate flori de munte. Lumea mișună și aci, oameni din toate păturile sociale și din toate colțurile acestei uriașe federații.

Studiul științific metodic al acestui colț frumos nu este încă organizat. Lumea vine și aci mai mult pentru distracție, pentru petreceri câmpenești, pentru a-și petrece vacanța în mijlocul naturii.

Și grupul nostru european a petrecut zile plăcute în această mare grădină americană, făcând cunoștință cu tainele naturii și împrietinindu-se cu obiceiurile americanilor. Am avut încă odată prilej să cunoaștem organizarea administrativă bună a acestor instituții, dela care am putea și vom lua exemplu când vom proceda la organizarea parcurilor noastre acasă.

Căci în privința protecțiunii naturii s'au făcut progrese uimitoare la noi în ultimii 3—4 ani. Avem și noi parcurile noastre în Munții Maramureșului, în Retezat, în Munții Făgărașului și în Bucegi, deși mult mai mici ca celea din America, dar nu mai puțin interesante din punctul de vedere al comorilor naturale: plante și animale rarissime, tovarășii vegetale virgine, fenomene geologice și geografice de un deosebit interes științific. Din bunăvoința conducătorilor înțelegători ai Ministerului de Domenii și Agricultură ni-s'a asigurat apoi ca „rezervațiune științifică“ o serie întregă de teritorii mai mici, câteva hectare de pământ, unde se găsesc obiecte naturale importante din lumea plantelor și animalelor.

Profitând de experiențele valoroase câștigate în această călătorie, mă voi nizu să organizez administrația în parcurile atârănătoare de grădina Botanică din Cluj, de sub direcția mea, cât mai potrivit scopului urmărit de această acțiune: protecțiunea naturii și cunoașterea ei din partea păturilor largi ale populației. Vom căuta însă a pune pe primul plan al preocupărilor noastre și studiul științific al naturii din aceste rezervațiuni, cu toate prefacerile ce se produc în urma înlăturării influențelor culturale umane.

Și sperăm, că marele public, ca și ceata mică a cercetătorilor specialiști, va înțelege și va aprecia rostul cultural științific și național al acestei instituțiuni, ca și ministerul de Domenii menționat mai sus.

Parcurile naționale ale României vor deveni astfel tot atâtea focare de învățătură, lumină și distracție pentru români și pentru străini. Vor reprezenta

în acelaș timp cu demnitate năzuințele noastre culturale, punând în evidență încă o latură a strălucitului avânt cultural pe care l-a luat România după întregirea ei națională.

Dr. Alexandru Borza
profesor la Universitatea din Cluj

Cronică mărunță

— Poetul Aprily este incontestabil o valoare reală a poeziei contemporane maghiare. De-o subtilitate feminină surprinzătoare, acest poet nu putea să-și renege intuiția de origine germană. Poate de-a aceasta, subiectivismul poetului este liric, liric însă nu în sensul prusac... Poetul a tălmăcit în ungurește opera de valoare universală a celui mai mare poet în viață al Germaniei: Gerhart Hauptmann. Opera se numește: Clopotul cufundat. Traducerea d-lui Aprily este subtilă și fină, deși este prea sentențioasă. Și ceace ne poate bucura e că poetul a pus în cartea lui și numele unor poeți români, cum sunt Lucian Blaga, Ștefan Iosif, care stau alături de Paul Valéry și Maeterlinck. Suntem chiar de părerea că poetul Aprily ar putea adapta din lira românească multe opere de seamă, potrivitându-i-se caracterul, structura versului modernistilor noștri.

— Noebositul traducător în limba auxiliară d. Tiberiu Morariu, deschide drumul unui alt scriitor român. Poetul tradus în Esperanto se numește Topirceanu, și revista în care se publică traducerea apare la Geneva, sub auspiciile Ligei Națiunilor, care acceptă plăsmuirea lui Zamenhof. După cum știm meritosul traducător, care este d. T. Morariu, pregătește o întreagă Antologie a scriitorilor români, care va apărea în Esperanto.

— Molnaromania care bântuește în București, și care nu este motivată nici prin esența ei estetică, nici prin situația geografică în care ne găsim, suferă o nouă lovitură. În cercurile literare serioase, acest Molnar este aproape inexistent, deși fericitul autor are câteva licăriri de talent (Liliom.) Parisul a fost nemilos față cu fabricantul de melodrame satirice post wilde-ane, iar Alfred Kerr l-a masacrat pur și simplu. Ceace n'a împiedecat pe esteții din strada Dob, ca să nu lanseze o știre revoltătoare pentru îndrăzneala acelor care au notat-o. Era vorba, că acest Frantz Molnar, ar fi tradus în fața instanțelor literelor erounepe, ca să fie... pedepsit cu premiul Nobel. Știrea a fost tot atât de falsă, ca arta în piesele d-lui Molnar... Premiul Nobel nu s'a conferit autorului de melodrame sociale și mixled pixled... ori cum s'ar zice „talmeș balmeș“ literar. Premiul Nobel s'a dat lui Bernard Shaw, care este și dânsul dramaturg, poet și iscriitor, de esență veritabilă olimpiană. Molnaromania din București, poate va revizui puțin tirănia așifului în urma știrea, care a distrus cu veritabilă dinamită Nobel strălucirea de aur fals a parapetelor de carton ale pieselor autorului din Budapesta.

PROBLEME SOCIALE

Democrație și dictatură în Grecia

În conștiința cetățeanului grec cu credințe democratice răsare o întrebare din trecut, și în sufletul lui se naște o îndoială. După proclamarea democrației, Grecia a avut o aventură internă, personificată în Teodor Pangalos, și în bunii săi amici, monarhiștii Hagichiriacos și alți generali și amirali, cari au întemeiat dictatura militară.

Democratul grec se întreabă: oare această dictatură militară e un efect al democrației și e primejdie ca să se repete acest fenomen și în viitor?

La întrebarea aceasta observatorii atenți ai vieții politice grecești, răspund cu un *nu* categoric. Dictatura, zice ei, n'a fost o urmare a regimului democratic, pentru simplul motiv că fenomenul dictaturii militare sau realizate de militari, n'a fost un fenomen numai elen. Mai ales ca fenomen grecesc a precedat democrația. Ei adaugă că acest fenomen s'a născut din regalitate.

Iată demonstrația lor:

Ce era regele Constantin în defini-tiv? Din ziua în care în chip arbitrar s'a aflat în divergență de păreri cu guvernul lui parlamentar și l'a congediat, din epoca în care a făcut opinie separată de toți oamenii lui politici, de toți conducătorii convocați în Consiliul de Coroană, și a urmat politica lui personală inspirată de sentimentele lui familiare, dizolvând Parlamentul odată și chiar de două ori în intervalul aceluiaș semestru, Regele Constantin se proclamase dictator. Și acel dictator se sprijini pe o fracțiune devotată din armată, pentru ca să violenteze voința populară până ce provocă la revoltă partea cealaltă a națiunii.

Evenimentele, pentru cei care știu să le tâlmăcească, sînt acestea, dacă le desbrăcăm de vorbăria politică, ce de obicei nu face altceva decât să ne încurce mințile. Întâi Regele Constantin a disolvat Parlamentul în Grecia. Toate evenimentele următoare au fost urmări imediate ale acelei lovituri de Stat. Pentru că problema esențială a Greciei, până la proclamarea republicei, a fost antagonismul, sau ura între cele două fracțiuni: între ofițerii regaliști, sprijinitori ai democrației și ofițerii venizeliști, partizani ai autodeterminării populare.

Că din această luptă au rezultat învinsi și învingători, lucrul era foarte natural, precum deasemenea era fatal ca învingătorii să dea proporții exagerate personalității lor și să caute apoi să inciteze și să continue rânduilele dictatoriale ale regelui Constantin. Din

rândul acestora a ieșit și Teodor Pangalos.

Dar nici fenomenul dictatorial nu era exclusiv elenic. După război mai ales el s'a generalizat. Italia, de ex., are o dictatură, sprijinită pe garda națională a fasciștilor; Spania are o dictatură militară nedeghizată, iar în Serbia și Bulgaria sistemul e cel anterior constantinian dela Atena, adică regele, sprijinit pe armată își pregătește prin toate mijloacele cunoscute, majoritățile parlamentare pe care le preferă și în care are mai multă încredere. În Serbia asociația ofițerilor e mai accentuată și mai vizibilă decât în Bulgaria. Toate aceste țări sînt biciuite care mai mult, care mai puțin, de rele de care au fost bătuiți și Grecii în interior, și cari iau de obicei o extindere mai mare în Spania și Bulgaria, de unde se anunță una după alta, mișcări frecvente și sângeroase. Însă toate aceste țări se conduc de un regim monarhic. Aceasta constituie un argument că instituțiile monarhice favorizează un asemenea regim.

Avem un exemplu din Grecia. Dictatura post-republicană a lui Teodor Pangalos este — după război — dictatura care s'a proclamat cea din urmă în Europa. Musolini și Primo de Rivera și-au început cariera lor înainte de el; în țările balcanice, dictaturile regale, cari existau încă de dinainte de război, după aceea au izbutit să se în-tâlnească și mai mult. Și totuși, Teodor Pangalos, cu toate că a venit cel din urmă, a căzut cel dintâi, și n'a rămas la cârmă mai mult de patrușprezece luni.

Care a fost puterea ce l'a răsturnat? Putem răspunde fără șovăire: democrația. Știți cum a căzut dictatorul grec? După o campanie de presă, de-o săptămână — pentru că n'a fost mai îndelungată libertatea acordată presei — împreună cu eforturile unor organe democratice, prin care fură treziți din letargia lor, puținii ofițeri ce sprijineau pe Teodor Pangalos, și cari ei înșiși l'au răsturnat ca să redea poporului libertățile sale.

Decât, în timpul lui Constantin, deși situația considerată în fondul ei, era aceeași, lucrurile n'au mers așa ușor. Cultura politică, simțul libertăților, năzuința spre libertate, erau pe atunci mai puțin accentuate ca azi. Actualmente acești trei factori sînt pârghiile unei democrații mai luminate, care prin esența ei e dușmană oricărei dictaturi.

Dictatura e un mijloc suprem de care au nevoie popoarele ce sînt nevoia de a fi puse sub curatelă; un popor gelos de libertățile sale, conștient de datoriile și drepturile sale va respinge ori când cu indignare această tutelă care-i scade enorm prestigiul.

Tiberiu Boldur

Cronică mărunță

— În cadrele secției artistice a „Astrei” au conferențiat Duminecă în 14 Nov. d. Tiberiu Brediceanu, președintele secției, vorbind despre „Muzica și muzicanții români din Ardeal” în Chișinău și d. Coriolan Petranu, porf univ. vorbind

— D. Alexandru Hodos, noul director al Teatrului Național din Capitală, și-a inaugurat activitatea printr'o serie de măsuri energice menite să curme anarhia care se încuibase în acest „templu al Artei” În privința repertoriului, debutul și-l va face la 1 Decembrie, prin reprezentarea „Gla-firei” d-lui Eftimiu, care fusese refuzată de vecea direcțiune. Probabil d. Eftimiu va renunța la ideea d a-și deschide un teatru propriu...

— În săptămâna trecută Facultate de Litere și Filosofie a Universității noastre a avut pentru a doua oară ca oaspe pe distinsul profesor la Sorbona, d. Em. de Martonne. D-sa a vizitat de astădată, toate Universitățile noastre ținând conferințe pentru public și pentru specialiști. În Cluj, a ținut două conferințe și a asistat la acordarea premiului, ce-i poartă numele, celei mai bune lucrări științifice de geografie. D-sa a vizitat apoi, în interesul unor cercetări științifice regiunea Zălaului și a Devei.

— Premiul Nobel pentru literatură, a fost acordat lui Bernard Shaw; cel pentru fizică lui Jean Pervin, prof. la Sorbonna; iar cel pentru chimie lui Szigmandy Goettinger (de pe anul 1925) și lui Sveadberg Upsal (1926).

— Broșura d-lui Emanoil Bucuța, scrisă pentru propaganda în serviciul Institutului Social Român, o parte a căreia a fost publicată și în revista noastră, a apărut în traducere engleză cu titlul „The Roumanian Institute of Social Science”

— Societatea studenților în medicină din Cluj a comemorat Duminecă, în 14 Nov. în ședință festivă pe regretații savanți Dr. Victor Babeș și Dr. Gh. Bilașcu. Despre viața și opera întâiului a vorbit d. prof. Dr. Vasiliu, iar despre a celui de al doilea d. prof. Dr. Iacobovici. Înainte de masă s'a oficiat un parastas la biserica ortodoxă.

— A. S. R. Principes Ețena a vizitat, condusă de d. N. Iorga, monumentele istorice din Țara Hațegului. În Hațeg li-s'a făcut o primire călduroasă. D. N. Iorga a ținut acolo o conferință despre însemnătatea monumentelor istorice din județ.

— Comisiunea internațională a Dunării a decis într'o ședință a ei să-și mute sediul la Viena, pentru o perioadă de cinci ani.

SUPLIMENT LITERAR

Din poeziile lui A. COTRUȘ

STRĂMOȘESC PĂMÂNT

Strămoșesc pământ!
aici m'am născut, aici vreau să lupt
ne'ntreput
și cu-avânt
neînfrânt
să-ți cânt:
flăcâii arși de soare și copilele,
muncile, izbânzile de toate zilele,
ale isprăvilor tale mici și uriașe unelte,
căci, aici visez să scoată ca mâini
din fântâni,
cu găleți de aur,
apa,
ardelencele svelte . . .

Reșța ta cu coșuri pân' la cer,
vreau s'o proslăvesc
în cald, înflorit grai românesc,
în versuri de-oțel și de fier . . .

Reșța, care va plămădi în pânțele-i enorme,
mașini pentru toate biruințele,
șări pentru toate cercurile,
punți pentru văzduhuri în furtună,
locomotive cum n'au mai fost pe pământ
pentru graba aspră a puterniciei românești,
pentru uriașele cuceriri ale muncii,
pentru ostași macri cu ochii spre granițe,
pentru schimburile de bogății,
pentru nevoile oamenilor
pentru larga îndestulare a lumilor . . .

Aici vreau să mă macin cântând, luptând, asudând,
lângă cupa-mi de apă, lângă brăsu-mi de pâine . . .
aici,
unde se vor ridica mândre, furnicând de oameni noi,
largi,
puternice
îmbelșugate
și tumultuoase
Romele, Parisurile, New-Yorkurile izbânzilor românești de mâine . . .

CÂND VA SUNA SUPREMUL CEAS

Când va suna supremul ceas,
Voiu spune: Bun rămas . . .
Și, făr' a murmura,
Voiu asculta, senin, porunca ta,
Și voiu pleca . . .

Voiu pleca 'mpăcat și liniștit,
Spre neființă-ori nesfârșit . . .
Și 'ncă-odat' gândind la drumul lung rămas în urma mea,
Doamne-al lumii, te voiu lăuda . . .

MINT ZĂRILE DE ARGINT

Mint zările de-argint
Și drumurile mint . . .

Vrăjit eu merg și merg
Spre-al zărilor hotar,
Dar până să le-ajung
Minunile se șterg
Și 'n alte zări apar . . .

Zadarnic merg
Și-alerg . . .
Mint zările de-argint
Și drumurile mint . . .

AICEA SUNT ÎNTREG

Aicea sunt întreg
Cum mă simt și mă 'nțeleg:
Cu plecările-mi, cu sosirile,
Cu biruințele-mi, cu poticnirile,
Cu tăcerile și cu nălucile,
Cu drumurile, cu răscrucile,
Cu munții mei, cu vadurile,
Cu raiurile-mi și cu iadurile . . .

S'aibă privirile lungi, precaute
Cine vine să mă caute! . . .

DE MIN' MĂ DESPART

De min' mă despart
și'mpăcat impart,
ceas după ceas,
ce mi-a mai rămas:
visuri nebune,
inima-cărbune,
și văzul lunatic
și sânge sălbatic,
slăbitul răsuflet,
pustiitul suflet . . .

Și-așa, rând pe rând,
zilele-alungând
zărilor mă vând
și mă pierd cântând
și mă sting trecând
pe drumul flămând . . .

DOR DE DUCĂ

Frunza de prun se usucă . . .
și tu, pe zăduf ca pe frig,
ca o nălucă
vii, făr' să te strig,
dor de ducă, dor de ducă! . . .

RUGĂCIUNE

Pentru toate cele bune,
 Pentru apa-mi de noroi și pâinea-mi de cărbune,
 Pentru toți vitejii, pentru lași,
 Pentru sfinți și pentru ucigași,
 Pentru prieteni și vrăjmași,
 Pentru ticăloși, pentru martiri,
 Pentru-avânturi, pentru amintiri,
 Pentru suferință, pentru bucurie,
 Pentru clipă, pentru veșnicie,
 Doamne,
 Azi și 'ntotdeauna — slava ție! . . .

COPACUL

De ce-s așa cum sânt?!
 de ce mă sbat
 și mă frământ
 și cânt?! . . .

Intreabă rădăcinile din care cresc
 și vânturile ce mă hărțuesc
 și solul strămoșesc! . . .

CA DOUĂ RĂURI CE SE ÎNTĂLNESC...

Ca două râuri ce se întâlnesc
 Spre-a se pierde în nisipuri nesfârșite-apoi,
 Odată cu vestmântul nostru pământesc
 Pieri-vom, pentru totdeauna, amărdoi . . .

În urma noastră nimeni nu va rămâne
 Să 'mplănte, printre 'ntâii gândului eroi,
 Pe baricadele înalte ale zilelor de mâine,
 Steagurile visurilor moștenite dela noi . . .

Nu vor rămâne fiu, nepoți și strănepoți,
 În cari să freamăte în veșnicii, neconținut,
 Tot ce-am visat, ce-am așteptat,
 Tot ce-am gândit, tot ce-am dorit . . .
 Ca două râuri, în nisipuri sterpe și pustii,
 Ca mâine vom pieri,
 Fără nume, fără urme, vom pieri . . .

LINIȘTE

Liniște . . .

orice mișcare se destramă 'n ropote . . .

s'aude cum aleargă sângele,
 s'aude trupul cum îmbătrânește

și 'n nesfârșituri,

parcă

mii și mii de noi și vechi biserici,

în miez de noapte 'ncearcă,

mii și mii de clopote . . .

animitate de
 blaga

O FOAE GALBENĂ

*O foae galbenă a căzut de pe-o creangă
 Și 'n natură nu s'a produs nici o schimbare —
 O foae galbenă, o foae galbenă
 Singuri noi doi o privim în cărare . . .*

*O foae galbenă un vis ce se spulberă,
 În jurul nostru ne uităm cu spaimă,
 O foae galbenă noi știm ce înseamnă,
 Nu scoatem o vorbă și sufletul totuș
 Acebaș mămunchiu de gânduri ne 'ngaimă —
 O foae galbenă noi știm ce înseamnă,
 Să fugim că ne-ajunge alaiul de toamnă . . .*

TEODOR MURAȘANU

TOAMNA 'N SAT

*M'am nemerit pe-o zi de toamnă 'n sat . . . parfumurile
 Câmpiei moarte colindau pe toate drumurile;
 Plângeau tot mai aproape clopotele,
 Pădurea nu mai contenea cu ropotele;
 Cu spaimă spuneau oamenii că duhurile
 De patru zile chinuesc văzduhurile,
 Deaceea grabnic vin spre-ocoale oile,
 Deaceea bat prăpăstioase ploile,
 Deaceea vâetându-se trec vânturile
 Smulgându-le flăcăilor din gură cânturile,
 Deaceea norii-și tot îndeasă rândurile
 Și oamenii deaceea s'au ascuns cu gândurile . . .*

TEODOR MURAȘANU

METEMPSYCHOZĂ

*Inchis în chip de om, și lumii zvârlit de mâna crudei Sorți,
De mii de ori sortit vieții, trecând prin totatătea morții,
Mărgăritar fără lucire, ai prins puterile simțirii
Și-ai apărut întâiași dată sub cerul anticei Assyrii.*

*Pe țărmul Tigrului, în seară,
Când în apus, înfrântă, ziua se mistuia în nori de pară,
Tu m-ai purtat, mănându-mi pașii prin țărna galbenă'n neștire,
De-am învățat ce cântă valul în lenesa-i rostogolire;
Am lăcrimat mereu cu cerul, cu țărna am gemut ades,
Și-am plâns alături de monarhul mesopotamicului șes,
Cu gândul plin de scânteerea orientalelor miragii,
O, suflète, de ce la glasul înduioșat și aiurit
Ca valul mării răzvrătite de vișore te-ai îngrozit? . . .*

*Dar anii trec . . . Și mulți trecură!
Pribeag prin veacuri și schimbându-ți neconținut a Ta făptură,
Te-ai îmbătat de fericire pe timpul marelui Pillat
Când am împuns cu lancea coasta Iudeului Crucificat . . .*

*Iar astăzi, renăscut sub ceruri, nu'mi amintesc a câta oară,
În munți, care sfidând înaltul, nemărginirea o măsoară,
De ce din stâncile lor sure, ce'n boltă se înfig trușase,
M-ai îndemnat la pribegie prin viața marilor orașe? . . .*

*Nemumăratele ciocane le-aud izbînd în nicovală,
Văd mii de muncitori, ce'ntr'una, cu mii de brațe dau năvală,
Când din cazanele negrite se varsă fierul ce străbate
Cu clocote fierbînti prin gura tiparelor nesăturat . . .*

*Și iată! Mările supuse, încovoind a lor spinare,
De-abia suportă pe întinderi povara grelelor vapoare;
Aleargă șine pe sub munții, ce și leagănă în nori pădurea,
În care rar trăznește cerul, dar fulgeră mereu securea . . .*

*Pustiu de paseri, astăzi, cerul, de ciripirea lor ușoară,
E asurzit de uruiul mașinilor, ce repezi zboară,
Și îngrozit se uită, par'că, la câte mișună sub el
În zilele, ce curg topite în urma veacului de-otel . . .*

VASILE AL-GEORGE

CÂNTĂRI PENTRU OMUL MORT...

— Fragment —

*Omul de azi,
ca un copil zglobni, aruncă bani de aur . . .
— și, cad,
ca frunzele de pădăie, pe coșciug de brad . . .
— și, copiii rîd,
rîd,
de răsună toate veacurile.*

*Omul de azi,
ca un copil bătrîn, zidește din nisip cetăți . . .
— și, cad,
ca ceara luminiței, pe coșciug de brad . . .
— și, copiii cântă,
cântă,
de se schimbă toate primăverile.*

*Omul de azi,
ca un copil ce moare, cere leacuri tari și suflet . . .
— și, mor,*

Dicționarul Academiei. —
Masca timpului. — Prin
vechi colțuri de București

Într-o zi din al douăzecilea an de când Dicționarul Academiei a început să se lucreze, marele așezământ patronat de Minerva s'a gătit de sărbătoare. Zăna își avea pe plete coiful de argint și ascunsese scutul, care face de piatră, al Gorgonei. Între oaspeți aveau să se arate și căpitani politici ai țării.

Am ascultat atunci, în acel ceas închinat limbii românești, o adevărată păstrătoare și mamă, pe care robiile n'au putut-o smulge nici secolele ofili, cuvintele, când istețe și când mișcate, ale d-lui Sextil Pușcariu. Le recitesc astăzi în comunicarea tipărită, fără cadrul strălucit și vremelnic (Cultura Națională, 15 lei). Insemnătatea lor n'a scăzut într-un nimic. Dimpotrivă.

Istoria Dicționarului român, dela Mihaile Halici din secolul XVII până la Tiktin, e viforoasă și cotită. Prelați luptători ca Samuil Micu, oameni de condeiu ca Budai Deleanu, boeri cu ișlic și arbore genealogic — vorbesc de Iordache Golescu — cărturari ardeleni, Români de dincoace sau Francezi înfiați s'au apropiat rînd pe rînd de comorile graului nostru. Academia însăși, încă dela naștere, a avut gândul Dicționarului. Dar nici construcția cu stâlpi latinești a lui Massim și Laurian, nici Etimologicul lui Hajdeu sau culegerile nesfârșite ale lui Philippide nu erau potrivite să-l împlinească. Acea împlinire ea o mai așteaptă și astăzi.

Dicționarul Academiei, cu toate mărginirile hotărîte la 1906, când a fost încredințat d-lui Pușcariu, înaintează greu. Cinci ani de războiu l-au oprit cu totul în loc, iar zilele grele de după el n'au îngăduit încă să se lege firul. Comunicarea de față vrea să aducă aminte și să îndemne. În ea e glasul omului care, după ce a mers o întreagă tinerețe cu această Lumească Scriptură pe umeri, se întoarce, caută la trecut și se mărturisește. Să-l ascultăm. El duce cu sine, într'un drum de patruzeci de ani prin deșert, chivotul cu înțelesuri și etimologii în care singure se intrupează și poate fi văzut sufletul nostru. Și să-l ajutăm să ajungă în pământul făgăduinței.

Suferințele Dicționarului erau mai cu seamă de ordin bănesc. Încercările făcute de cei răspunzători, ca să le înlăture, nu duseseră nicăeri. Academia e acum săracă, iar Statul, care s'a văzut silit s'o aducă în această stare, nu putea fi convins să pue la îndemână mijloacele. Mai rămânea însă opinia publică a țării partea ei alcătuită din oameni luminați, și acea opinie a deslegat problema. O societate s'a înființat, „Prietenii Dicționarului“, cu în-doitul scop să răspândească Dicționarul și, chiar prin aceasta, să aducă cât trebuia pentruca el să fie tipărit mai de parte.

La acea ședință cu coif de argint a Academiei s'a împărțit și o dare de seamă pe trei luni a societății. Din ea se înțelegea cât de puțin lipsise ca adunarea de comemorare să nu se poată ține, cuvântul

Va lenia Bora

public al d-lui Pușcariu să nu se audă și conducătorii politici să nu-și fâgăduiască sprijinul. Fără valul de interes ridicat de „Prietenii Dicționarului“ și vădit în sumele strânse de ei, problema uriașei lucrări ar fi apărut, ca și în alți ani, cel mult într-o ședință intimă a membrilor și într'un referat melancolic tipărit în volumul de Anale corespunzător. Incredere trebuia în întâiul rând, a publicului în puțința apariției Dicționarului, și chiar a colaboratorilor, în rostul muncii lor, uitată de toată lumea și îngălbenită prin săltare. Acea incredere s'a întors. Într-o primăvară temută e de acum la adăpost.

Pentru că legăturile mele cu „Prietenii Dicționarului“ sunt mai strânse decât ale altcuiva, îmi pot îngădui și câteva prețuiri.

În chemarea pe care am publicat-o în „Idea Europeană“ prin luna Martie, arătam cum s'ar putea ajung într'un an la un milion pentru Dicționar. Aveam eu însuș o mică temere că în acest răstimp s'ar strânge atât. Iată însă că n'au trecut bine opt luni și acel milion, aruncat în primăvară publicului mai mult ca o formulă de propagandă, a fost încropit. Peste șase sute de contribuții au trebuit să fie puse laolaltă ca să-l realizeze. Și fiecare contribuție aproape, a trebuit să fie căutată și câștigată individual.

Ajutorul, pe care ziarele și revistele s'au grăbit, la rugămintea „Prietenilor“, să-l dea, a creat mai mult o atmosferă prielnică. Urmări de adreptul ei n'a avut. Dovadă, „Gândirea“ cu tirajul ei de multe mii de exemplare și unde, odată cu o lămurire pe larg a scopurilor mișcării, s'a cerut să se facă subscrierile. Nici o subscriere n'a venit pe această cale. Și să nu se uite că subscrierea nu însemna vreo subvenție oarecare, ci cumpărarea unei colecții din cele 15 fascicule ieșite până acum, ale Dicționarului, cu 100 de lei fascicula de 80 de pagini. Era vorba de un oficiu de librărie pe care „Prietenii“ și-l luaseră asupra, fără osteneala vreunei deplasări din partea clientului. Dela „Idea Europeană“ au venit vreo trei subscrieri, dela „Societatea de Măine“ vreo șapte, dela „Viitorul“ în urma unui foileton inimos al d-lui I. Simionescu, vreo trei.

Dealtminteri nici atacurile din câteva publicații n'au avut urmări de vr'un folos. În fruntea lor sta acel al cuiuva, pe care dorința de singularizare îl va mai împinge, probabil, și la alte fapte, fără interes de cât pentru colecționarii de scandaluri. El n'a putut să aibă, din această pricină, nici măcar urmarea unui răspuns. Răspunsul i l-au dat împrejurările: un articol de entuziasm în aceeași revistă și participarea, cu efecte materiale hotărâtoare, a directorului ei, membru al Academiei și ministru, la ședința cea mare a Dicționarului. Pentru altceva ar fi fost de o învățătură de minte, cu retragere câțva timp în Tebaida. Pentru cazul nostru nu putea să însemne nimic.

Din cele peste șase sute de colecții desfăcute, mai mult de cincisute au rămas în București. S'a adevărit și de rândul acesta că piața de cel mai mare consum cultural al țării este Capitala. Provincia se așază departe în al doilea loc, iar pă-

ca florile din urmă, pe coșciug de brad . . .
— și, nimeni nu mai râde,
— nimeni nu mai cântă,
căci nu se știe 'n care veacuri au murit copiii
în paturile negre ale viselor moderne . . .

Nu vedeți cu ochii trupului?
Nu simțiți cu sufletul vieții?
că tot ce-am câștigat cu-o mână largă
ni s'a luat de două ori
cu amândouă mâinile splendoarea și seninul . . .

și, am ajuns la ultima expresie a războiului modern:

scheletul — om — mașină . . .

Văd un șarpe, în pădure,
și, nu zic, privind cu spaimă spre copaci:
— acesta-i duhul rău;
ci, zic:
E semn că și pe-aici trecu odinioară
eterna Bunătate . . .

Văd o piatră, în cărare,
și, nu mă mir, privind spre munții vechi:
— aceasta-i fața morții;
ci, zic:
E semn că și pe-aici trecu odinioară
Vieța cea deplină . . .

Văd un spine, pe hotar,
și, nu zic, căutând câmpiile bogate:
— iată, marele nonsenz;
ci, zic:
E semn că și pe-aici trecu odinioară
negrăita înțelepciune . . .

Văd o găză sus, pe-o frunză
și, nu zic, privindu-mi fața 'n Ceriu ca'ntr'o oglindă:
— e stropul marelui urât;
ci, zic:
E semn că și pe-aici trecu odinioară
imenza Frumusețe . . .

Veniți,
veniți, cu mine în Natură să trăiți —
aievea să trăiți deplini,
cuprinși de tainică evlavie să pătrundeți,
adânc să contemplați divinele invenții ale Marelui —
Eternului Modern! . . .

Rătăcesc pe străzile orașelor moderne
cu pași evocatori de veacuri
de fremăt de păduri —
și visuri de izvoare.

Pe umerii mei aplecați,
ca cei ce-și caută hrană căilor zădarnice —
port pasărea albastră, tainică, tăcută,
a zărilor
cu ceriu senin ca omul cel dintâu.

Odinioară
cântam din frunză verde imnuri mari, vieții

*în umbra de stejar, —
cu flori de pădărie
împodobeam coliba mea cea de mesteacăn —
și fruntea omului-tovarăș,
în semn de dragoste vărătică . . .*

*Seara,
când mă'nturnam acasă, vesel,
— încărcat cu brațele de făguri albi, de miere, —
eu număram pe degete:
câte paseri noi prin codrul verde, am aflat;
în pașiștea pădurii câte flori au răsărit —
ca o furnică albă, cu Natura și vieța mea
eram îndestulit . . .*

*Aici, —
vai, mi-e sufletul un ram de flori
în vas cu apă veche, de fântână;
Ca floarea Soarelui
zadarnic mă întorn spre Soarele cel nou,
spre zarea vremilor șuierătoare;
și, simt
în fiecare zi
că voiu muri
departe de livezile pădurilor patriarhale
în care am crescut și-am înflorit! . . .*

*Să mergem înapoi
spre freamătul pădurile cu taine seculare —
în care
și-au spus povestea cu livezi și căprioare
cu farmec de izvoare
Intâii —
cei ce-au stăpânit aievea sufletul pământului . . .*

*Să mergem înapoi
spre primăverile de odinioară —
în care
hrăniți de frumusețile Naturei, au crescut
și au murit cântând
Intâii oameni pe pământ . . .*

*Să mergem înapoi
spre zările, ca un altar, de altădată,
la care
se închinau evlavioși străbunii noștri vechi,
lăudând îndestuliți pe Zeul mare —
ce le-a deschis atât de larg podoabele
și farmecul de a trăi . . .*

*Să mergem înapoi —
cu pași puternici de credințe salvatoare,
să desrobim sufletul ce l-am închis în noi
ca 'ntr'o fantastică uzină de vreri întortochiate
și dorințe noi . . .*

*Și, vom vedea,
cum,
de-asupra șesului pustiu, cu holde fără grâu,
se zbate trist și greu
sufletul străvechi al omului străbun
care a murit în șuierul uzinelor
orașele moderne . . .*

mânturile liberate, care au atâta nevoie tocmai de Dicționar, într'un grafic statistic abia dacă s'ar vedea. Puțin s'a mișcat Ardealul, mai puțin încă Banatul și Bucovina, și mai deloc Basarabia. Partea a doua a campaniei „Prietenilor Dicționarului“ într'acolo ar trebui îndreptată. Ar fi, mai mult decât în folosul Dicționarului, în folosul și pentru bunul lor nume, propriu.

În cărticica aceasta din biblioteca arădană (Semănătorul, 10 lei) d. Vianu, urmărește în pagini puține probleme mari. Titlul însuși subliniază atât intenția cât și mediul. E vorba de „Masca timpului“, însă, prinsă însă în câteva „schite de critică“. Numai în poezie un vers poate deschide un cer. Proza, și mai ales cea critică, are nevoie de dezvoltări, ca să se împărțesească.

D. Vianu e un căutător, până va putea fi și un cercetător, de literatură „problematică“. Și nu e și un cercetător, pentru că acea literatură la noi e foarte rară. Opera de artă începe să-l intereseze în adevăr numai dela punctul când în materialul ei se alege, ca o imagine într'o apă, masca timpului. Nu e în tot cazul o atitudine de critic literar, ci poate de critic moralist sau de filozof. De aceea și încercările sale de caracterizare, fie că îmbrățișează în formulele lor pe Rebreanu sau pe Blaga, nu mulțumesc. Ele sunt numai ca o introducere în care își face loc punctul de vedere al autorului, dar se opresc totmai când scriitorul propriu zis, la urma urmei, singurul interesat, ar fi să-și facă și el loc. E o schelă destul de complicată și lucrată din lemne scumpe, de sub care clădirea sau statuia nu sunt lăsate să apară.

Odată ce acest punct de vedere e însă primit de cititor, cărticica e prețioasă atât prin material cât și prin măsura în care metoda se realizează.

Afară de două fragmente, mai la o parte de obiectul acestor pagini, acelea despre Macedonski și Iacobescu, urmărirea cu adăus de păreri proprii a ideilor d-lui Marin Simionescu-Râmnicianu din „Necesitatea frumuseții“, polemica în jurul traducerilor clasice ale d-lui G. Murmu cât și analiza unui poet al Ardealului, care ar fi Rebreanu, a Omului din vis al lui Cezar Petrescu și a teatrului celui mai nou al lui Blaga, țin aplecat pe pagini până la urmă. Estetica aceasta mândră, cu toate rădăcinile înfiripate în romantism, se luptă cu subiectul fără să-l birue și atrage prin ton înalt și prin stăruință. Pentru cele mai simple știri sau omenești trebuințe ale cugetării, un herald împodobit în neologisme se arată mareș în prag. Ce înseamnă că literatura de pretext nu e problematică odată ce meditarea asupra ei se poate umple de probleme? Și fruntea care meditează, trece ca prin cețuri, printre atâtea opere nerealizate, scăpărând ca din pietre colorate. Ea își îndeplinește o misiune și nu se poate înconjura decât de gravitate.

Lumea concretă a literaturii, care nu cunoaște măști, ci râde cu tot râsul ei de tinerețe sau se sbârcește de chinuri fără mângăere, își duce la o parte viața ei

COARDA RUPTĂ

Mi-ai cerut să-ți cânt un cântec
 Dar iubita mea ghitară
 Zace'n colț uitată, tristă,
 De prin luni de primăvară.

Am desprins din ea o coardă,
 Cea mai fină, mai subțire,
 Căci s'a rupt odat' spre seară
 Intr'un cântec de iubire.

Ecaterina Pitiș

minoră pusă sub observație. Ea nu-și cunoaște nici-o problemă, pentrucă le cuprinde pe toate. Îl cuprinde până și pe căutătorul de probleme.

„Strolls in old corners of Bucharest“ — (Cultura Națională) se chiamă călăuza mică ilustrată, scrisă de doamnele Ethel Greening Pantazzi și Julieta Theodorini pentru Englezii și Americanii în trecere pe la noi. E o cărticică ticluită cu tot atâta știință câtă iubire. Din paginile ei vechiul nostru București se înalță, cu turlele bisericilor și ale plopilor, pe un orizont de puțin vis răsăritean. Informația modernă e numai strecurată. Era în gândul autoarelor să scoată din istorie și din caracteristicul etnografic, trăsătura de exotie și de pitoresc. Au izbutit.

Cetatea de pe Dâmbovița se alege, ca pe un mare gherghet, întâiu subț un cer de demult cu șoimi romani și apoi, prin drumurile de mioare și de berbeci medievali ai lui Bucur Ciobanul, până la marii ctitori de biserici suflate cu argint brâncovenesc. Mâini ușoare potrivesc firele, în tot alte și alte episoade. Chiar o plimbare pe Calea Victoriei poate duce prin balade cu glume tragice ale trecutului sau pe dinaintea unor icoane făcătoare de minuni, de mult căzute din atenția smulsă pe alte făgașe. Suntem și noi, obișnuții locurilor, ademeniți. Străbatem pe urmele celor două călăuze, alături de grupul închipuit de Anglo-Saxoni avut în vedere, toate treptele celor douăsprezece capitoale. Gherghetel se acopere de chipuri de mătase în toate culorile.

Cărticica e foarte frumos tipărită, pe o hârtie de reproduces orice gravuri. Păcat că fotografiile date sunt prea de carte poștală ilustrată și prea în mic număr. Greșelile de tipar puteau fi, chiar la un text englez, mai puține. Am dat și de unele scăpări. La pag. 17 se vorbește de motivele florale ale covoarelor de „Oltenița“, în loc de Oltenia; la pag. 37, unde se arată locul Legației ruse și al Prefecturii de Poliție, e o confuzie între laturea dreaptă și cea stângă a străzii; la pag. 73 se poate citi că expoziția care ne-a lăsat Parcul Carol s'ar fi făcut pentru sărbătorirea a patruzeci de ani, nu de domnie, ci dela „naștere“ a Regelui Carol. Aș putea chiar să zic: și așa mai departe.

Dar cărticica e într'adevăr frumoasă, bine scrisă și de folos.

Emanoil Bucuța

FEMEEA MOARTĂ

Din munții arși de brumă, pe povârnișuri sure,
 Veneam și eu și Toamna, în freamăt de pădure.
 Și ne-am oprit în noapte. Intr'un castel pustiu
 Un trubadur în doliu, cânta lâng'un sicriu:

„Dormi palidă Femea . . .

Oftează vântul singur prin galbena alee.
 Cad frunze ruginite pe lacul răsvrătit
 Și hârca neagră-a morții la geamuri s'a oprit.

Cu ochii de cenușă, cu buzele de cretă,
 Pe năsălia albă tu pari o siluetă.
 În inima de stâncă ți-a împietrit iubirea,
 Pe fața ta de spumă s'a așternut mahnirea.
 Destinul varsă firele pe-uscatele-ți pleoape
 Și vor veni dricarui în zori, să te îngroape;
 Nici melodii solemne, nici preoți, nici amici
 Pe groapa ta vor crește mămunchiuri de urzici.

Furtuna cerne noaptea și melodii îngaimă —
 Deschide-o clipă ochii înegurați de spaimă,
 Să vezi cum mă sugrumă Satana suferinții,
 În pieptul meu de humă cum își implântă dinții!
 Deschide-o clipă ochii, să vezi că nu sunt eu,
 În fața ta, Femea, azi plânge-un Prometeu!
 Cu brațele rotunde pe piept încrucisate,
 Azi ochii tăi n'au viață și inima nu-ți bate.
 Potriul gurii tale a veștejit acum,
 Iluziile sfinte s'au prefăcut în scrum.

Dormi palidă Femea . . .

Se svârcolește vântul prin galbena alee . . .
 Dureri îngrozitoare au năvălit în mine
 Și-mi sfâșie nădejdea cu ghiarele haine.
 Fatalitatea râde cu hohot îndrăcît,
 O, cum nu pot o clipă, să mă răsnun cumplit,
 Să-ți smulg din față masca scaldată 'n ironie,
 Să-ți torn din nou pe buze isvoare de-armonie,
 Cumina fericirii în inimi s'o'mpletim,
 Și isgomind păcatul, în veci să ne iubim!
 Deschide-o clipă ochii și mă privește iar
 Cum îți cerșesc iertare și milă înzadar,
 Deschide-o clipă ochii, să vezi că nu sunt eu,
 În fața ta, Femea, azi plânge-un Prometeu!“ . . .

Apoi privind prin geamul castelului pustiu
 Văzurăm trubadurul plângând lângă sicriu.
 M'a prins de mână Toamna și tremurând mi-a zis:
 „Străine, viața voastră e sfântă, căci e vis“ . . .

IUSTIN ILIEȘIU

Libertate!

Dacă voi culege din lumea întreagă
 toate cuvintele bune, care sunt în
 oameni, vorbele dulci, cântecele ră-
 sunătoare, și le voi arunca stoluri în
 aerul de bucurie;

dacă voi aduna toate zâmbetele co-
 piilor, răsul femeilor încă nemăhnite de
 nimeni, mângăierile mamelor cărunte,
 strânsul puternic de mamă al priete-
 nului, și voi face coroană neperitoare
 pe un cap sublim al cuiuă;

dacă voi cutreera tot pământul și
 voi culege toate florile, care există pe
 pământ: în păduri, pe câmpii și lunci,
 în parcurile bogătașilor, în adâncimile
 apelor, pe fundul albastru al oceanu-

lui; dacă voi aduna toate pietrele pre-
 cioase scîlțitoare, le voi dobândi din
 prăpăstii necunoscute, din întunericul
 zăcămintelor afundate, la voi smulge
 din coroanele regești și urechile bogă-
 tașelor și totul, și pietrele și florile, le
 voi zidi într'un munte scîlțitor;

dacă voi culege toate focurile, care
 ard în univers, toate luminile, toate
 razele, toate scînteerile, exploziile și
 aurorile blânde, și ca prin niște zori de
 un singur și grandios incendiu voi lu-
 mina lumile zguduite;

apoi nici atunci încă nu te voi de-
 fini, nu te voi încorona, nu te voi
 lauda în deajuns pe tine — libertate!

Libertate! L. Andreev
 (Din rusește de V. Ghimpu)

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Cum ne cunoșc minoritarii

Este un postulat al vremii năzuința de-a ne cunoaște reciproc, în toate direcțiile de manifestare posibile, noi, poporul majoritar, care timbrăm specific această țară, și celelalte popoare conlocuitoare. Acest postulat este mai categoric pentru pământul Ardealului unde „minoritățile“ naționale nu sunt niște cantități neglijabile, ci entități etnice cu o viață istorică și, deci, cu tradiții. Acest adevăr noi l-am înțeles din vreme și n'am pregetat să acționăm în direcția pe care ne-o indica el. Publicațiile românești jertfesc coloane sau pagini pentru informații despre viața sufletească, — alătura de viața economică. — a minoritarilor noștri; d. Iorga invită anual la Universitatea populară dela Vălenii de Munte personalități distinse din rândurile lor, ca să tâlmăcească ascultătorilor români taina ființii lor etnice și linia progresului lor cultural, în sensul cel mai vast al cuvântului; iar Statul sprijinește inițiative, cari urmăresc același scop într'o formă sau în alta.

Nimic mai firesc decât să pretindem și noi dela minoritarii noștri aceeași „atenție“, mai ales că, în cursul istoriei potrivnice nouă, prea puțin timp am avut ca să ne cunoaștem reciproc în lumina adevărată. Nu e nevoie să repetăm motivele. Prea rar am fost surprinși însă de satisfacerea acestui postulat de către populația săsească. Atunci, când suplimentul literar al ziarului cehoslovac (ca să luăm un termen de comparație) „Prager Presse“ aduce și de mai multe ori la lună traduceri din literatura română, sau chiar coloanele ziarului mare cuprind ecouri din viața noastră sufletească, — în suplimentele literare ale ziarelor săsești „Tageblatt“ din Sibiu și „Kronstaedter Zeitung“ din Brașov, pe cari avem ocazia să le cercetăm aproape regulat n'am înțâlnit niciodată vreo traducere din literatura noastră. Și iarăși d. Iorga ne dă într'un număr recent al revistei „Ramuri“ dela Craiova, numeroase traduceri dintr'un poet sas.

Iată de ce ne-am bucurat, când am văzut în revista sașoasă dela Brașov „Klingsor“ un articol despre situația culturală a Românilor, — fie și numai „Românii din Ardeal“. E drept că și acest articol e scris de un ungar (d. Alexandru Keresztury), dar el e merit să informeze pe cetitorul sas.

Atâta numai că d. Keresztury n'a nimerit informația cea mai dreaptă, cea mai cinstită. Trece peste erorile de amănunte (din cari relevăm totuși câteva: revista noastră nu e organul „Astrei“; „Țara Voivozilor“ apare la Făgăraș, nu la Sibiu; romanele d-lui Reboreanu numai tendențioase nu sunt; d. Ion Lapedatu este Ministru de finanțe și fratele dânsului, Alexandru, este istoric) și stăruim puțin la ideea centrală a acestui articol: „decăderea generală“ a culturii românești în Ardealul de astăzi.

Iată argumentația d-lui Keresztury: „Cultura românească-ardeleană, înfloritoare și impunătoare (Anerkennung heischende) înainte de războiu, acum este în

ruină. Politica de unificare, care lucrează prin foc și sabie, va nimici în curând și aceste ruine. Deacum nepotului, care-și mai amintește de timpul dinainte de războiu, îi mai rămâne într'adevăr numai amintirea“. Și mai departe: „cultura românească-ardeleană, în sens restrâns (cultura), înțeleasă ca expresie a tradiției locale, a decăzut pe toată linia... De când s'a desfășurat de Ungaria Ardealul și s'a alăturat la România, nici-o nouă inițiativă pe acest teren“. Și pentruca argumentația să fie mai pregnantă, d. Keresztury se servește de statistică. Înșirând câteva instituții culturale și câteva publicații periodice românești din Ardeal, pune alătura statistica acestor instituții și periodice dinainte de războiu. Firește, înainte de războiu numărul lor era mai mare.

Concluzia este evidentă: Nouă, Românilor din Ardeal, nu merge foarte prost de când ne-am deslipit de Ungaria... decădere pe toată linia... decădere generală culturală. Cum de nu ne-am dus încă la Liga Națiunilor, să ne plângem de această situație și eventual să cerem realipirea Ardealului la Ungaria?!

Nu crede d. Keresztury că a mers cam departe? Iși închipuie d-sa că astfel servește ideea bunei vieți între noi, poporul dominant, și popoarele minoritate conlocuitoare în cuprinsul aceleiași țări?

TEATRU

DOMNIȘOARA IULIA
două acte de Strindberg

STRIANA

două acte de Alfred Moșoiu.

Iată o alăturare de piese care denotă cel puțin inconștientă. Întâia greșală a Direcției. O piesă de un dramatism comprimat până la supranormal, precedând dulcegăria „eroică“ a d-lui Moșoiu... Atenuiază impresia zguduitoare lăsată de întâia, impresie care îți pune în cumpănă principiile etice și scade, prin comparație, din puținul pe care îți poate da a doua.

A doua greșală nu e nici ea mai puțin regretabilă. Ea constă în reprezentarea acestor piese, a doua zi la matineu. „Striana“, da; dar „Domnișoara Iulia“? După experiența făcută de atâta vreme, încă nu s'a putut convinge conducerea Teatrului nostru de calitatea publicului care asistă la matineele din Dumineci și sârbători? Cea mai mare parte a lui e format din elevii și elevele școalelor secundare. Un public care e încălzit de cel mai viu entuziasm pentru teatru, însă un public cărui nu i-se poate da orice. Și nu i-se poate da mai ales piesa lui Strindberg, pentru înțelegerea și, deci, simțirea justă a căreia îți trebuie o conștiință mai mult sau mai puțin definită. Nu în formație ca a tinerilor sub douăzeci de ani. Iată cum, acum mai mult ca oricând, se pune din nou o problemă a matineelor.

Dar „Domnișoara Iulia“ nu e nici pentru întreg publicul matur al Teatrului nostru. Am auzit din partea multora o apostrofă deadreptul jionitoare: „Ce piesă

idioată!“ Iar o gazetă locală o numește, mai iertător „bolnăvicioasă“, necontestându-i „talentul“ cu care tratează un „caz extraordinar“.

Piesa lui Strindberg, ca dealtfel aproape întreaga lui operă, este la încrucșarea de drumuri între școala naturalistă și cea modernă: expresionistă, intelectualistă, sau cu alte numiri după marii autori contemporani. Ca și în drama expresionistă în tragedia Domnișoarei Iulia, autorul a concentrat o idee fundamentală a vieții: sexualitatea. Pentru demonstrarea artistică a ei autorul a ales temperamentul exuberant, un mănunchiu de nervi în continuă descărcare, al unei fete tinere. Instinctul sexual o robește și o duce în dezastru ca un vârtej. Ea nu i-se poate opune pentrucă el este mai tare decât ea. Și aci este tragicul. Pentrucă odată căzută prăpastia sufletească între faptă și conștiință o înghete.

Pentruca această idee să fie demonstrată artistic trebuie însă resursele unui geniu ca Strindberg. Căci altfel se poate cădea în trivial și, deci, afară din artă.

Piesa este un adevărat vârtej de dramatism, susținut în același ritm încordat în tot decursul ei. Deaceia și personagiile sunt oarecum tipizate. D-șoara Iulia este „tipul“ femeii stăpânită de instinct. În fața ei se ridică într'un contrast izbitor celalalt „tip“, al bărbatului, cinic, fără de nici o atitudine morală în fața căderii, — nu numai fizice, ci și morale — a femeii

Din conflictul acestor două personaje rezultă tragicul celei dintâi. Un tragic, care crește în adâncime pentrucă doboară un suflet, cu o alcătuire atât de delicată. Deaceia tragicul Domnișoarei Iulia e mai mult de natură interioară; căderea e cauzată în primul rând, de structura ei sufletească.

Interpretarea a fost aproape reușită. Și să nu se supere interpreții pentru acest „aproape“. Pentrucă pentru a reprezenta impecabil o astfel de piesă e nevoie de un concurs de mijloace artistice și scenice cu totul special. Autorul însuși a dat, în nu mai puțin de 30 pagini, lămuriri pentru înțelegerea și reprezentarea ei.

D-na (Stanca) Alexandrescu a stăpânit prin temperament, rolul principal. Dacă d-sa nu a pus o deosebită grijă pe dicțiune, lăsându-se adesea prea înlănțuită de o stare sufletească, încât cuvintele se precipitau, rămânând multe pe scenă — a avut o intuiție fericită în ideea fundamentală a rolului, D. Laptes, în rolul lacheului Jean, a avut un debut, care-i poate da multă încredere în viitor. A știut să treacă abil prin stări sufletești atât de deosebite: senzual, indiferent până la cinism și în urmă laș. D-șoara Borsa în notă. Montarea a fost aproape indiferentă față de succesul piesei. Și aici ar fi avut de lucru și regisorul...

„Striana“ intră în seria pieselor cari apar destul de des, de o vreme încoace, pe piața noastră dramatică. Un subiect istoric, sau numai patriotic, îmbrăcat în zalele sunătoare ale versurilor. Lipsă de acțiune și lipsă, mai ales de foc dramatic. Și în această stă și slăbiciunea acestei premiere. Căci simbolul la care vrea să

ridice autorul unele personaje nu se conturează larg monumental așa cum cerem unui simbol. Dimpotrivă, moșneagul care se pretează la tirade sentimentale, e de-a dreptul ridicol.

Piesa însă ne-a oferit prilejul de-a admira jocul unei artiste de-o rară speță. Rar am văzut atâta simț al nuanțelor și atâta ușurință și sinceritate a expresiei ca la d-na Giurgea în rolul Strianeii.

Turneul Maria Filotti: „ROMANȚA“ de Robert de Flers și Croiset.

Întâiul turneu din Capitală, ajuns în orașul nostru, în această stagiune, a fost o adevărată sărbătoare artistică, legitimând însăși ideea acestor turnee, de-atâtea ori compromisă prin jocul capricios al unor ambiții deșarte sau prin disprețul suveran al unor persoane cu judecată prea sumară față de „provincie“. Piesă, montare, interpretare, costumație, — totul a contribuit la crearea acestui eveniment artistic, care a interesat deopotrivă personalul artistic al Teatrului local, ca un moment de superioară realizare scenică, și publicul spectator polifon al Clujului, ca un motiv de pură emotivitate artistică.

Efectul dramatic al piesei d-lor De Flers și Croiset, ar fi fost potențat dacă acțiunea centrală se sfârșea cu actul II, prin fatala și dureroasa despărțire dintre El și Ea, în urma nimicirii unui ideal de viață, atât de curat și de naiv conceput de sufletul curat al Lui, epilogul putând rezuma cu toată economia întreg fondul de acțiune al celui de-al treilea act. Autorii francezi însă nu sunt obișnuiți cu această condensare a dramaticului, care caracterizează pe autorii nordici ai unei alte rase. Întreg motivul, — o copie după natură, extrasă din viața unei celebre cântărețe, — a fost tratat însă cu atâta artă, într-un dialog impregnant de atâta intelectualitate, cu o motivare așa de abilă a contorsiunilor sufletești, încât printr-o încântare simpatetică suntem determinați să acceptăm desfășurarea acțiunii așa cum este.

Meritul, pentru aceasta, este și al artiștilor interpreți în frunte cu d-na Maria Filotti, nerv artistic de cea mai pură esență, cu o tehnică proprie și perfect conturată, care și-a găsit în figura masivă — artistic — a d-lui Mielu Constantin, stăpânit în mișcări și rafinat în gesturi, și a d-lui N. Băltășeanu, ale cărui resurse dramatice sunt surprinzător de bogate și atât de bine întrebuințate, ceea ce dovedește un studiu îndelungat și un dar firesc de exteriorizare, — cei mai deosebiți parteneri.

Deaceia subscriem și noi cuvintele d-lui Dimitrie Nanu, secretarul literar al Naționalului din București, care prefătează programul cu gust imprimat, — o altă raritate! — al turneului: „Opere de acestea literare, în fața cărora mulțimea vibrează ca un singur ins, — creiază sufletul colectiv, contopesc marile aspirații, cari fac mândria umanității; și artiștii, cari seamănă asemenea sărbători artistice pe unde se duc, au dreptul la recunoștința și entuziasmul tuturor. Ei sunt purtătorii de torțe ale culturii și ale nobleței umane“.

CONFERINȚE

Virgil Bărbat: Substratul uman al culturii moderne

Președintele „Extensiunii Universitare“, începe noua serie a conferințelor prin evocarea memoriei celor doi dispăruți în acest an, ai asociației, Ioan Paul și Vasile Bogrea, întemeietori și glorioși conferențieri ai ei. Amintirea sfătosului moșneag și a celei mai scripitoare și mai înflăcărate inteligente a Universității din Cluj a fălăit peste capetele mulțimei, care umplea până la ultimul loc sala IV, evocată cald și printr-o discretă emoție de cuvintele conferențiarului.

Intrând în subiectul conferinței, d. Bărbat face, dela început, distincția între atitudinea statică și dinamică, care a determinat structura marilor culturi. Față de cultura asiatică încrămățată într-o atitudine statică față de problemele vieții, cultura europeană se distinge prin dinamismul ei, care i-a dat multiplele ei fețe în cursul veacurilor și care, dacă va fi larg înțeles, poate, va salva-o și dela moarte. Acest activism care fermentează cultura europeană a fost împrumutat dela largimea spațiului în care a crescut flora ei. Cu cât acest spațiu a câștigat în largime și profunzime, cu cât omul, sau grupările sociale au învins obstacolele mediului fizic și psihic, câștigând o largă libertate, cu atât cultura a progresat în umanizare. La baza culturii moderne, e această concepție largă a omului întreg, armonice. O relativă armonie a existat în antichitate, la Greci. Ea însă a fost părăsită, în cursul veacurilor, revenindu-se la un concept mai adânc al ei abia în epoca modernă.

Odată ce acest adevăr a fost unanim recunoscut, greșesc toți aceia cari vreau să întoarcă cultura modernă, spre un ideal parțial, sau chiar dăunător ei. Dintre aceștia conferențiarul combate cu multiple argumente, pe biologiști, cari au în vedere numai omul cu un fizic sănătos, părăsind idealul personalității armonice.

Să dăm deci aier omului, să rupem stăvilele sociale și istorice din calea dezvoltării lui integrale. Să creăm cât mai multe posibilități spre cultură tuturor și să sămănăm cât mai multe idealeuri. Nu toți însă au dreptul de-a sămăna idealeuri. Aceasta o pot face numai cei cari și-au rotit privirea peste întreaga cultură a nației și a umanității. Adică Universitatea cu profesorii ei. Deci să îndrăgim această instituție și să o ajutăm pentru a deveni un organism viu în centrul nației. D-sa încheie cu un cald apel către studenți pentru a iubi Universitatea.

Emil Isac: Propaganda artistică

Întâia conferință din ciclul organizat de secția artistică a „Astreii“ a ținut-o d. Emil Isac, în Bistrița, cu acest subiect.

Conferințele despre artă au fost în Ardeal o raritate. Ele sunt și acum. Motivul este numărul redus de specialiști în această materie. Așa se explică și lipsa de pregătire aproape generală a intelectualității din această regiune pentru înțelegerea manifestărilor superioare de artă. Și nu numai publicul mare, ci chiar cei chemați la cămașă unor amare instituții culturale

au lacune de această natură în sufletul lor de „cărturari“. Deaceia un pictor cu concepție și cu reale resurse de expresie, — nu vom da nume acum, — sau un poet cu un conținut sufleteș original și cu un cult al artei, ca suprema creație a omului, vor rămâne încă ignorați de massă, — ne gândim iarăși numai la intelectuali — fiindcă cei cari fac pe îndrumătorii culturali, prin posturile de onoare cele le dețin în sânul societății, sunt ei înșiși niște diletanți sau niște ignoranți închiși în negre prejudecăți. Și de aceea dorim cât mai multe conferințe de artă pentru publicul orașelor ardeleni, rostite însă numai de oameni cu gust și pregătire probată, după cum mai dorim grabnic un titular destoinic la catedra de Estetică dela Universitatea clujană, care să lucreze din greu pentru înlăturarea acestui întunec.

D. Isac, în cadrul mărginit al unei conferințe, a pledat pentru o revizuire a criteriilor de apreciere artistică. Dar cum aceste criterii n'au prea existat, este vorba despre plantarea unor concepții de artă în conștiința intelectualității noastre, făcând firește cu toată grija, pe care o reclamă această operație culturală. Și d. Isac la aceasta s'a gândit.

Intr-o a doua parte a conferinței, d-sa a formulat câteva propuneri concrete pentru reușita acțiunii de educație artistică a publicului. Comitete locale, în fiecare oraș al regiunii, ar putea ușura mult această acțiune, creind terenul potrivit pentru înflorirea ei și dând tot concursul celor meniți să săvârșescă această acțiune, care are atâtea forme de manifestare, pe cât sunt de multe ramurile Artei

Așteptăm tipărirea conferinței d-lui Isac, care va stârni, suntem siguri, o discuție fecundă în jurul acestei importante probleme.

Cronică mărunță

— La Budapesta a apărut un lexicon literar, care se ocupă pentru prima oară dela încheerea păcii, și cu evoluția literaturii românești. Meritul nu este al editorului budapeștean, ci al autorului acestor notițe, care este d. profesor Bitay dela Cluj, Lexiconul de însemnat format și de-o obiectivitate care ne poate mulțumi, totuși se ocupă de literatura română prea sumar și nu arare ori vădit influențat de părerea oportunistului.

— După informații, d. Ovidiu Hulea, Directorul liceului din Aiud, apreciatul poet, intenționează să grupeze în jurul unei reviste pe toți scriitorii români din Ardeal. Intențiunea este bună, titlul revistei copiază trecutul, numindu-se: Luceafărul, care a dispărut de pe cerul literelor românești, chiar atunci când a apărut soarele libertății.

— Înregistrăm apariția în limba chineză a nuvelei „Făclia de Paște“ a lui Caragiade. Autorul traducerei este un profesor universitar din Peking, Kenn Wu, care a fost înainte cu câțiva ani în România și ne-a cunoscut, aici acasă. Profesorul chinez, împreună cu prietenul nostru japonez d. Dr. Fujisava din Tokio, sînt entuziaști propagatori ai culturii românești.

Doi exilați cehi din secolul al XVII în Anglia

(A Czech humanist in London in the 17 th century — Jan Sictor Rokycansky 1593 1652 și

A Bohemian philosopher at Oxford in the 17 th century — George Ritschel of Deutschkahn, 1616 1683

de Robert Fitzgibbon Young. M. A. Eyre & Spottisrood, Ltd. (London.)

Renașterea statului bohem a trezit în Anglia, poate chiar mai mult ca în alte State, interesul pentru mărețul trecut al poporului ceh, dându-se cuvenita atenție legăturilor ce au existat în trecut între reprezentanții celor două popoare.

Înainte de război se cunoștea în Anglia (afară de faptele și ideile lui Huss) foarte puțin, și numai în cercuri restrânse gloriosul trecut al regatului bohem. Ca lucrări în limba engleză erau doar istoria Bohemiei a lui Maurice, și câteva scrieri ale venerabilului naționalist, contele Lützow. Pentru marea majoritate chiar a conducătorilor Angliei, frumoasa cultură și faimosul trecut al Bohemiei era cunoscut abia din puținele pagini de istorie universală învățată în liceu, sau din călătoriile la Praga. Iar legătura personală cu patrioții cehoslovaci era menținută de prea puțini publiciști englezi, în fruntea cărora stătea H. W. Steed și R. W. Seton-Watson.

Odată cu izbucnirea războiului mondial s'a schimbat situația. Interesele comune au apropiat popoarele și au trezit interes pentru trecutul și prezentul popoarelor subjugate din Europa centrală, dar mai ales pentru harnicul popor cehoslovac. O societate Anglo-cehă se fondase cu scopul de-a promova apropierea între cele două națiuni. Nu o societate comercială, nici una de soiul cum se fondează la noi, cu singurul scop de-a fi creată și pe urmă de-a lăncezi în completă neactivitate, ci o societate, compusă din oameni foarte valoroși și foarte ocupați, dar cari totuși sacrificau destulă vreme pentru a se interesa de trecutul și prezentul poporului cehoslovac prin studii, conferințe și călătorii producând astfel o sistematică și adevărată apropiere între cele două State.

Între cei mai harnici prieteni englezi ai poporului cehoslovac trebuie să amintim pe d-l Robert Fitzgibbon Young, secretarul onorific al soc. cehoslovace din Marea Britanie, un înalt funcționar din Ministerul instrucțiunii, căruiua îi consacră președintele Masaryk „o specială mențiune“ în monumentalele sale memorii (pag. 114. edit. germană). Trebuie să menționăm însă că d-l Young merită pentru numeroasele servicii aduse cauzei românești și deplina noastră recunoștință.

Studiile sale recente despre cei doi reprezentanți ai culturii boheme din sec. XVII. sunt fructul unor îndelungate și minuțioase cercetări științifice.

I. Humanistul Jan Sictor Rokycansky (1593—1652) a studiat liceul în Litoměřice, unde își câștigase deja ca student renume cu compozițiile sale de versuri latinești. Studiile și le-a continuat la Collegium Laudae dela universitatea din

Praga, unde și-a luat doctoratul cu teza „An imago Dei in homine naturaliter cognosci possit.“ În urmă a fost administratorul școlăi din Rakovnik și rectorul acelei din vechiul oraș Praga. Bucurându-se de o mare apreciere ca latinist, a fost numit de Regele Frederik notar la Curtea de Apel din Praga.

După înfrângerea dela Muntele alb a trebuit să-și înceapă exilul, care l'a dus peste Amberg și Heidelberg în Țările de jos, unde s'a înmatriculat la universitățile din Gronigen și Leyden, trecând pe urmă, între anii 1626 și 1629 în Anglia. Aici a trăit, în Londra și Cambridge, până la moartea sa, sprijinit fiind materialicește de biserica protestantă și diferiți notabili englezi, în special consilieri ai orașului Londra.

În toate orașele prin care a trecut a lăsat câte o lucrare sau poezie, dintre care cele mai însemnate sunt în compendiu despre teologia puritană (Compendium Religionis Christianae) și o colecție de poezii în hexametre despre diferite lupte și evenimente din războiul civil englez și cel de 30 de ani, intitulată Chronometra, care a avut un deosebit succes în timpul său.

II. George Ritschel din Deutschkahn a fost, după spusele renumitului gravor — tot un exilat ceh — Wenceslas Hollar, „cel mai interesant dintre emigranții cehi din vremea războiului de 30 de ani“.

Studiile superioare le-a făcut la renumita universitate din Strassburg, unde a învățat „admirabila precizie în definiții și cunoștințele filozofiei aristotelice“, cum zice d-l Young.

Auzind la Strassburg că Ferdinand II. expulzează toți protestanții, luându-le proprietățile, a preferat să rămână în exil, decât să-și părăsească religionea.

În 1641 Ritschel merge la Oxford, unde a fost admis ca lector la biblioteca Bodleiană. În timpul războiului civil din Anglia a plecat cu mulți, studenți din Oxford în Olanda (Haga, Leyden și pe urmă Amsterdam) unde fusese profesorul fiilor lui George Rákoczy. Din Olanda a trecut în Danemarca ajutând la academia din Soroe pe prietenul său Johann Raue, care se pare că a avut o deosebită influență pentru dezvoltarea tinerului Ritschel.

Anul 1644 îl aduce pe Raue împreună cu Ritschel, la invitația marelui bohem și genialului învățat Comenius, la Elbing, pentru al ajuta în lucrarea sa monumentală didactică și pansofică. Comenius trimite pe Ritschel, după un an de muncă comună la „ajutorul său literar“ în Anglia, „ad colligendum e bibliothecis vestris nobis ad structura nostra profutura“, cum spune genialul bohem într'o scrisoare către un prieten. Ritschel se stabilește la Oxford unde lucrează cu multă harnicie pentru Comenius, care ținea foarte mult la el; („juvenem mihi propter raras ingenii dotes adamatum“).

Contimporan al marilor scriitori și filozofii Bacon, Descartes, Herbert of Cherbury, Leibnitz, Hesenthaler etc., Ritschel a fost mult influențat de scrierile celor

amintiți, cât și de acelea ale lui Kepler și Galilei. Lucrarea sa principală, Contemplationes metaphysicae etc, publicată la Oxford în 1648 este o trecere dela tradiția aristotelică la sistemul mai nou, elaborat de Descartes, Leibnitz și Spinoza; ea a fost foarte mult apreciată de filozofii germani și a plăcut și lui Comenius, fiind impresionat de caracterul ei științific, cu toate că lucrarea însemna o depărtare dela punctul său de vedere. „Comenius — zice d-l Young — vedea metafizica nu-mai ca un „organon“ sau instrument al gândirei; Ritschel o vedea ca o artă, nu ca o știință.“ Cu drept cuvânt pune d-l Jung pe acest filosof la locul pe care îl merită, alături de Hobbes, Locke și Herbert of Cherbury.

Comenius, luptând mai târziu cu dificultăți materiale, nu a mai avut posibilitatea să-l ajute pe Ritschel, care a rămas astfel avizat la sprijinul prietenilor pe cari i-a câștigat în Anglia. Între acestea trebuie să menționăm pe Samuel Hartlib, un om cu mari influențe în cercurile conducătoare. Cu toate greutatele pecuniare Ritschel a preferat să rămână în Anglia a ocupat mai multe slujbe ca profesor și preot fiind pe urmă vicar în Bywell St. Andrew. A fost rodnic în scrieri, mult apreciate în cercurile bisericești protestante și anglicane. (Disertatio de caerimoniis Ecclesiae Anglicanae, Ethica Christiana, Exercitationes Sacrae, De Fide Catholica).

Stabilindu-se Ritschel în Anglia a devenit fondatorul unei stimate familii engleze și moartea sa a fost mult regretată de lumea științifică și bisericească. Algood scrie despre el: „Este mort acum, dar totuși trăește încă între învățați și va trăi, nu mă îndoiesc, pentru multe generații în lucrarea sa Metafizica, așa de mult pretuită în străinătate, că Germania a retipărit-o“.

Când fii aleși ai unui popor trebuie să se exileze pentru credințele, religiile sau politice, profesate de ei, dar persecutate în țara lor, este o dovadă că poporul lor se află la un punct important în evoluția sa. Situația generală, regimul politic, stadiul evoluției religioase și a întregii culturi omenești nu a favorizat în secolul al XVII, realizarea postulatelor juste și avansate ale exilaților cehi. „Libertatea spirituală“ nu s'a putut încă înfăptui.

Exilații din 1914—1918 (Masaryk, Stefanik, Benes etc.) au fost mai norocoși, ei și-au văzut înfăptuit idealul, libertatea, independența și politica, pentru care au îndurat mult, dar au și luptat pentru realizarea lui cu o abnegație și tenacitate fără păreche. Conjunctura internațională a dat, după trei secole, satisfacție admirabilului popor ceh. Și el merită cu atât mai mult această satisfacție pentru că nu doarne inactiv pe laurii rezultatelor, obținute în primul rând grație destoiniciei sale.

Ca să dovedim afirmația de mai sus vom cita o mică parte din valoroasele și voluminoasele lucrări cari sau publicat după renașterea Statului Cehoslovac, în

limba engleză, deci accesibilă unei părți din globul pământului:

„Thomas G. Masaryk“ by Dr. Jan Herben, 1919.

„President Lincoln and the spirit of Abraham Lincoln“ by Charles Sarolee, 1921.

„Three Years of Czechoslovakia“ 1921.

„The Czechoslovak Republik“ 1920.

„Independent Bohemia“ by Vladimír Nosek.

„The New Slovakia“ by R. W. Seton-Watson, 1924.

„Social Policy in The Czechoslovak Republic“ 1924.

„Czechoslovakia, a survey of economic and social conditions“, 1924.

„The Spirit of Bohemia“ by Vladimír Nosek 1926 și multe altele.

Oamenii conștienți își dau seama de imensa importanță ce o are pentru viitorul unui popor împrăjura că trecutul și prezentul său este făcut accesibil lumii largi prin lucrări popularizate. Și tocmai pentru că ne dăm bine seamă de valoarea acestei reciproce cunoașteri (nu îi zicem propagandă) trebuie să regretăm că și în această materie țara noastră a rămas cea din urmă. Afară de istoria popoului nostru scrisă de marele N. Iorga, dar greu accesibilă publicului, fiind editată într-o colecție istorică de 15 mari volume, afară de câte o lucrare a prof. R. W. Seton-Watson și a americanului Ch. U. Clark, și a unui pamflet scris de A. W. Leeper avem câteva publicații de ale d-lui M. Beza și unele traduceri din literatura modernă datorite d-șoarei Bing, care vorbesc în favorul nostru, dar avem în același timp împătrita cantitate de cărți și pamflete care ne atacă. Singur biblioteca „Problemele centrale europene“ — editată la Budapesta — are 26 de volume, scrise cu talent întru combaterea drepturilor noastre.

Avem ceva de făcut?

V. V. Titea

BIBLIOGRAFIE

Propile Literare (An. I. nr. 1-16, 15 Martie 1 Noemvrie).

Transilvania (Octomvrie)

Viața Românească (Octomvrie)

Țara Noastră (14 Noemvrie)

Pupăza (Noemvrie)

Ramuri (Iulie-Septemvrie)

Universul Literar (14 Noemvrie)

Cosinzeana (14 Noemvrie)

Correspondența Economică (Octomvrie)

Ritmul Vremii (Octomvrie)

Foaia Tinerimii (Octomvrie)

L'Europe Centrale (6 Noemvrie)

Revista economică (11 Noemvrie)

Grafica Română (Septemvrie-Oct.)

A apărut în editura „Cartea Românească“:

I. Simionescu prof. univ.: Calendarul gospodarilor pe anul 1927. Prețul 25 lei.

Locot. M. Zapan: Aparat de Radiofonie construit de oricine. Prețul 5 lei.

Mica Raluca: Sfaturi casnice. Prețul Prețul 5 lei

I. Simionescu, prof. univ.: Animale de demult. Prețul 5 lei.

Contabilitatea publică și contabilitatea privată

Contabilitatea publică este totalitatea regulilor care servesc la mărirea averii publice și la controlul gestiunii tuturor instituțiilor publice, astfel ca gestiunea averii publice să se facă potrivit voinții și hotărârilor adunării naționale.

Să analizăm și să explicăm înțelesul diferitelor cuvinte și noțiuni care alcătuiesc această definiție.

„Totalitatea regulilor“ care alcătuiesc contabilitatea publică, cuprinde mai puțin de cât ceace trebuie să se înțeleagă aci.

Contabilitatea privată este stăpânită de normele stabilite de practica acestei științe, de condițiile în care se aplică, sau de obiectul la care se aplică.

Originea regulilor care stăpănesc o contabilitate publică e mai puțin experimentală. Regulele contabilității publice își găsesc originea în hotărârile reprezentanților națiunii în legi sau în regulamente de administrație publică.

Prin totalitatea regulilor trebuie să se înțeleagă totalitatea dispozițiilor legale și regulamentare.

„Mărirea averii publice“ cuprinde de asemenea mai puțin decât trebuie să se înțeleagă. Prin avere publică nu se înțelege numai averea financiară: titluri și bani, ci toate bunurile, mobiliare sau imobiliare, toate întreprinderile și serviciile publice producătoare de venit, toate izvoarele de venituri publice. Astfel că prin mărirea averii publice trebuie să se înțeleagă administrarea, dezvoltarea și folosința veniturilor publice, precum și înregistrarea veniturilor și cheltuielilor publice.

„Controlul gestiunii tuturor instituțiilor publice“ înseamnă că societatea nu controlează numai gestiunea Statului, ci își rezervă dreptul de control, și asupra tuturor instituțiilor publice, sau de interes public, care mănuiesc averi publice. Pentru acest înțeles se folosește numele științei acesteia, de contabilitate publică, și nu de contabilitate de Stat, cum se folosea înainte vreme aci supt concepția contabilității publice maghiare.

„Potrivit voinții și hotărârilor adunării naționale“ înseamnă respectarea dreptului de suveranitate al națiunii asupra gestiunii publice.

În țările cu regim parlamentar, națiunea își exercită suveranitatea sa prin mijlocirea reprezentanților săi adunați în adunări naționale. Voința și hotărârile adunărilor naționale sunt voința și hotărârile națiunii.

Pentru respectarea voinții naționale

cadruul gestiunii publice este fixat în fiecare om de reprezentanții națiunii printr-o lege, iar regulele gestionare, regulele de conducere a gestiunii publice, printr-o lege a contabilității publice. Pe-această cale națiunea își ia garanțiile necesare contra încercărilor de abuz ale puterii executive. Ea fixează limitele cheltuielilor Statului și mijloacele de acoperire a acestor cheltuieli. Ea fixează impozitele și taxele, și încuviințează anual perceperea lor. Prin legea anuală de finanțe, bugetul, ea specifică toate încasările și plățile ce vor avea să fie făcute în cursul anului. Gestiunea publică trebuie să fie strict condusă în acest cadru. Iar legea contabilității publice fixează regulele și normele de conducere ale gestionarilor de bani publici.

Legea contabilității publice românești se întemeiază pe o serie de principii care o caracterizează. Aceste principii sunt fixate, și nu pot fi călcate. Ele însă privesc mai puțin înregistrarea contabilă, decât garanțiile pentru buna și cinstita gestionare a banilor publici, și respectul suveranității naționale.

Deosebirea fundamentală dintre contabilitatea publică și contabilitatea privată este tocmai aceasta: normele de gestiune și controlul public. Înregistrarea este o acțiune tehnică, care ține de știința contabilă în general.

Astăzi și între înregistrările contabile sunt mari deosebiri. Contabilitatea publică are o înregistrare deosebită de cea a contabilității private, o înregistrare complexă și foarte greoaie. Această înregistrare nu e cu nimic justificată și oamenii cunoscători au dus de multe ori lupta pentru introducerea înregistrării contabilității în partidă dublă în contabilitatea publică.

Din cauza rutinei încercarea nu a răușit, însă bunul simț va trebui să triumfe mai curând sau mai târziu.

În multe instituții publice și de interes obșteșc s'a și introdus contabilitatea în partidă dublă. Nu rămân decât administrațiile financiare, care vor termina și ele prin adoptarea acestei înregistrări științifice și deplin sigure.

Legea contabilității publice românești dă posibilitate să se aplice în contabilitatea Statului și ale celorlalte Instituții publice regulele contabilității în partidă dublă.

După cum bilanțul este punctul de plecare al organizării sistemului de contabilitate în partidă dublă, tot asemenea și bugetul anual, care nu este de-

cât bilanțul preventiv al țării poate fi acest punct de plecare pentru contabilitatea publică; formula de redeschidere a bazei de echilibru dublu este aceeași ca și organizațiunea unei contabilități comerciale.

Inventarul sau bilanțul ca și bugetul este planul sau formula generală după care trebuie să stabilim și să înlănțuim mersul unei contabilități în partidă dublă.

Stabilitatea conturilor contabili pe care o observăm în contabilitatea publică unde aceste conturi sunt fix și precis determinate, este obișnuită în vechile întreprinderi unde totul este determinat de experiența a zeci de ani. Prin urmare din acest punct de vedere deosebirea nu ar fi prea mare, și deschiderea unui nou cont găsit prin experiență necesar nu ar aștepta decât câteva luni, până la întocmirea unui nou buget.

În comparația între bilanț și buget, contul de „venituri“ din buget ar prezenta „activul public“, și s'ar credita cu suma totală a veniturilor evaluate, prin debitul conturilor generale care reprezintă drepturile legale pentru a fi percepute; iar contul de „cheltuieli“ din buget ar reprezenta „pasivul public“ și s'ar debita cu suma totală a cheltuielilor publice necesare, prin creditele acordate fiecărui Minister cu drept să le primească dela tezaurul public.

Contabilitatea publică astfel înlănțuită în conturi de venituri debitoare și de cheltuieli creditoare, ar forma echilibrul dublu al celor două părți ale conturilor: „echilibrul bugetar“.

Contul anual de închidere a bilanțului public ar fi contul: „deficit și excedent“. Deficitele provenite din neîncașarea veniturilor prescrise s'ar solda creditând conturile respective prin debitul contului „deficit și excedent“, iar cheltuielile neefectuate s'ar solda debitând creditul contului „deficit și excedent“. Soldul final al acestui cont ar fi adevăratul deficit, dacă este debitor, și adevăratul excedent dacă este creditor.

În ce privește contabilitatea celorlalte ministere, fiecare Minister în parte ar fi ținut să debiteze pe cel de finanțe cu suma totală prevăzută în buget pentru acoperirea cheltuielilor destinate acelor ministere, prin creditul conturilor speciale.

Astfel, de câteori contabilitatea ar emite mandate asupra casieriei centrale, ar debita partida sumei prevăzute în buget în contul căreia a emis mandatul, prin creditul Ministerului de finanțe, care la rândul său, ar debita contul Ministerului respectiv prin creditul „Casa“. Cu chipul acesta, dacă Ministerul

ar emite, regulat, toată suma care îi era pusă la dispoziție, fiecare cont, care la deschidere era creditat prin debitul Ministerului de finanțe, s'ar închide, deșindu-se succesiv cu sumele emise în acele conturi, prin creditul Ministerului de finanțe care a achitat mandatele.

Contabilitatea dublă aplicată finanțelor publice nu numai că ar aduce în operațiunile publice, siguranța, claritatea și comoditatea din contabilitatea gestiunilor comerciale, dar ar da puțință conducătorilor și în special ministrului de finanțe să-și dea seama în chip clar în tot momentul de situația financiară a țării, de situația averii publice.

Controlul în contabilitatea dublă este automat, și conturile în această contabilitate sunt oglinzi ale realității economice atât de limpezi, încât numai simpla lor privire ne indică mersul și rezultatul operațiunilor.

În vechea lege a contabilității publice române, era prevăzut, că contabilitatea publică trebuie să se ție în partidă dublă („dopia—scriptură“). Astfel în art. 91, 100 și 105 se prevede că contabilitatea ministerelor, contabilitatea generală centrală, și aceea a casieriei generale trebuie să fie ținută în partidă dublă. La modificarea legii s'au șters cuvintele „dopia—scriptură“ fără ca să se indice în vre-un articol felul în care trebuie să fie ținută contabilitatea publică.

Modul în care e ținută astăzi contabilitatea publică nu reprezintă niciun sistem. E un sistem empiric pe care l-am moștenit și complicat dela înaintașii cari au aplicat pentru întâia oară contabilitatea publică la noi, fără pregătirea necesară, fără cunoașterea legilor unei contabilități științifice.

Contabilitatea de astăzi nu ne poate spune, de cât la regularea definitivă, a bugetului, situația sigură a unui cont. Ea nu ține nicio socoteală de averea mobilă și imobilă a Statului, astfel că nici într'un Minister nu se știe valoarea averii publice pendinte de acel Minister, dacă, în cazul cel mai bun, se știe ce avere are Statul, adică dacă există un inventar de întreaga avere publică pendinte de acel Minister.

Contabilitatea publică de astăzi este un sistem primitiv de registre, complicat și greoiu, care de abea permite să se ție în chip statistic evidente de ce s'a cheltuit din fiecare capitol și articol, și ce s'a încasat la fiecare capitol, și articol, pentru a nu se depăși sumele alocate în buget, și să se poată încheia la sfârșitul anului o situație, mai mult sau mai puțin sigură, a rezultatelor aplicării bugetului.

Desigur că, în contabilitatea genera-

lă a Statului nu s'a introdus contabilitatea dublă, din cauza lipsei de oameni pregătiți, căci acest sistem de contabilitate este un sistem foarte simplu și ușor, însă cu o singură condiție: să fie mânuit de oameni pricepuți. Autoritățile publice, cum sunt: Căile ferate, Regia monopolurilor Statului, Casa de Depuneri și Consemnație, Creditul Viticol, Creditul județean și comunal, Casa Centrală a asigurărilor sociale, Casa Centrală a băncilor populare, și altele, care în părțile lor comerciale au introdus contabilitatea dublă, nu au decît a fi multumite de acest sistem, care face prosperitatea întreprinderilor comerciale și industriale private. După cum la noi, ca și în toată lumea, s'a simțit nevoia ca în întreprinderile comerciale și industriale publice să se introducă pentru buna regulă, claritate și siguranță contabilitatea dublă, tot astfel pentru îndreptarea situației noastre financiare, trebuie să renunțăm la sistemul nostru de registre empiric și greoiu, și să introducem în operațiile financiare publice sistemul contabilității duble.

Dacă din cauza lipsei unui cuvânt mai comod și mai cunoscut pentru „ținerea registrelor“ am fost nevoiți să folosim cuvântul de „contabilitate“, ținem să observăm că între aceste două noțiuni este o deosebire fundamentală, după cum spune un economist francez, este o deosebire ca aceea dintre zidar și arhitect.

În aceste rânduri am făcut critica sistemului ținerei de registre, nu a principiilor contabilității publice, care nu înlătură aplicarea sistemului în „partidă dublă“.

Introducerea contabilității duble în contabilitatea publică va impune oarecare modificări în sistemul nostru financiar. Aceste modificări însă, cerute de mai toți specialiștii cari recomandă introducerea contabilității duble, sunt, în mare majoritate, în opunere, într-o privință, cu principiul hotărârii suverane a națiunii în încasările și plățile Statului.

A lucra în partidă dublă, pornind de la bugetul actual, care are câteva mii de articole, nu e o imposibilitate, dar e foarte greu. Reducerea acestor articole la un număr destul de mic pentru a avea o contabilitate cu un număr rațional de conturi, face să se dea prea multă mână liberă miniștrilor în mănuierea fondurilor, și o prea mare posibilitate de abuz.

De asemenea, renunțarea la personalitatea exercițiilor și micșorarea lor la douăsprezece luni, ne ia puțința să ne dăm seama de justetea și suficiența sau necesitatea sistemului nostru de impozite.

O sumă de chestiuni delicate pe care le ridică introducerea contabilității duble în contabilitatea publică.

Aceste chestiuni, însă nu sunt fără soluție, și introducerea sistemului par-

tidei duble în contabilitatea publică este posibilă și necesară. Acum cu prilejul modificării legii contabilității publice ea trebuie să fie introdusă.

N. Ghiulea

Marii proprietari și colonizarea

Pentru lămurirea mai complectă a situației agricole și economice a câmpiei ardelenne, voi releva în cele ce urmează următorii factori care au jucat și joacă încă un rol important atât pentru trecut cât și pentru dezvoltarea din viitor. Acești factori sunt: marii proprietari, colonizarea și fermele model, iar acum în urmă industriile de tot felul.

Așezarea câmpiei ardelenne aproape în centrul ardealului nu era avantajată din punct de vedere al căilor de comunicație, dar datorită fertilității solului, a atras din vremi vechi, tot felul de aventurieri și profitori ai agriculturii. Astfel, nobili, mai mult ori mai puțin, ca și speculatorii de meserie ai pământului s'au așezat în locurile cele mai favorabile din punct de vedere economic și agricol și au ocupat cu predilecție platourile ori lunile, durând așezări solide, amenajate cu confortul necesar unei vieți tichite. — Acești nobili ai pământului românesc, au căutat să facă agricultură productivă, bine înțeles întâi pentru punga lor și apoi pentru faima și renumele, care le procura atâtea avantaje. Din snobism și foarte rare ori din adevărat cult pentru aspra meserie a agriculturii, ei au căutat să influențeze direct sau indirect nu atât agricultura în general cât, cu deosebire, regiunea unde voiau să-și creeze un nume și să rămână nemuritori. Materialul prim l'au găsit din belșug. Pe deoparte un pământ mănos și virgin iar pe de alta iobagul român, muncitor neprețuit, călit la arșița soarelui de vară și în gerul enilor prea lungi.

Rezultatul nu putea să fie decât foarte bun și frumos pentru stăpânitor, care astfel putea să crească turme de oi, cirezi de vite și herghelii de cai, al căror nume trecuse hotarele țării. Nobilii Ardealului erau indestructibili cavaleri ai unor vremuri după care, astăzi, mulți oftează în zădar. — Ei au făcut agricultura pentru interes de maghiarizare de cele mai multe ori, pentru faimă totdeauna și pentru progres adevărat, de cele mai puține ori. Nu este deci de mirare dacă, iobagul umilit și încovoiat, a rămas așa secole de-a rândul; și dacă n'a dispărut complect aceasta se datorește numai vigoarei sângelui de Dac și Roman, care n'a

voit să se transforme în apă cu nici un preț!

Influența marelui proprietar asupra agriculturii în genere, din câmpia ardelenă, poate fi considerată mai activă, numai după redeşptarea dela 1848. Până atunci acțiunea marelui proprietar se răsfrângea numai asupra bunului trai a nobilului și a creșterii de bunătați și plăceri pe cari iobagul nu era în drept să și le revendice. Din epocile acelea turburi datează castelele cu tot felul de turle, parcurile cele întinse ca și zidurile în dosul cărora se întâmplau atâtea lucruri, pe cari nu trebuia să le vadă orice muritor.

Anul 1848 a fost o revelație și pentru agricultura Transilvaniei. — Drepiturile căpătate cu atâtea jertfe, trebuiau și consolidate. Fiecare țaran deveni mai conștient de proprietatea sa, o epocă nouă se deschide înaintea iobagului, care deși incomplet descătușat de povara anilor de groază, totuși avea mai multă libertate de mișcare și de acțiune.

De atunci și feodalii Ardealului încep să se organizeze mai modern și își îndreaptă privirile către apus unde agricultura făcea progrese reale.

Din aceste vremi, moșiile mari reorganizate, încep a se dedica progresului și — să zicem — binelui general, deși obiceiurile zecilor de ani trecuți, nu puteau fi lăsate la o parte așa de repede.

Marii proprietari ca și agricultorii înstăriți, introduc cu încetul unele plante necunoscute în cultura de până atunci, apoi mașini și unelte din cari cele construite solid și din fier, trebuie să ia locul celor din lemn și nepotrivate solului. — Animalele de rasă importate capătă un loc de frunte în gospodăria mare, iar problema înbunătățirii raselor autochtone se pune în mod foarte serios, cu atât mai mult că, din cauza schimbărilor brusce a condițiilor de hrană și îngrijire, animalele importate nu dădeau la început rezultatele ce se așteptau.

Iniințarea de școli speciale de agricultură în Ardeal ca și avântul luat de anexele agriculturii împreună cu o îndrumare lentă către unele industrii agricole sau care își procurau materia

brută din agricultură, au aceeași dată după anul de redeşptare 1848.

Nu se poate tăgădui, bine înțeles, influența marelui proprietar în agricultura câmpiei ardelenne și nu am fi avut decât cuvinte de laudă dacă un egoism înaintat de castă, nu ar fi căutat să țină în cea mai clasică inconștiență o populație, care exploatată sistematic, trebuia să fie destinată complectei distrugerii morale și materiale. Cum se ajută aceasta, vom vedea mai la vale când voi vorbi despre colonizări.

Un punct însemnat în dezvoltarea simțului de gospodărie în câmpia ardelenă, îl formează și activitatea depusă de marii proprietari cu privire la plantații. Ei sunt cei dintâi, care își împrejmuiesc moșiile cu garduri vii de salcâm, frasin sau alți arbori dând astfel un aspect mai pitoresc, peisajului monoton de câmpie.

Plantațiile de pini și brazi dela Cărmărașul deșert sunt o frumusețe iar cele ale contelui Banffy dela Bonțida precum și ale tuturor proprietarilor, sunt semnul unui spirit civilizat.

Datorită stăruinței și intervențiilor depuse de dânsii, administrația începe plantarea șoselelor — de tot puține în câmpie — cu pomi roditori, (din varietățile de iarnă) sau de duzi. Rezultatul acestei măsuri, astăzi, aproape nici nu se poate constata în câmpia ardelenă, așa cum se poate vedea pe lunca Muresului ori regiunile locuite de sași sau șvabi. În câmpie, țaranul lipsit de păduri, a tăiat și taie regulat plantațiile șoselelor fie din necesitate fie pentru că n'a fost învățat cu așa ceva. În general un simț dezvoltat și un cult pentru pomi, nu găsim la el, astfel că în gospodăria proprie, grădina aciu pomii roditori nu se bucură de mare cinste și nici n'o îngrijește; întâi pentru că nu-l trage inima și apoi pentru că nici nu are priceperea necesară și nici n'a fost instruit pentru aceasta. Excepțiile bine înțeles că sunt laudabile.

Urmând politica de expansiune în Ardeal, după 1848, Ungurii au căutat să influențeze mai activ și direct asupra unității teritoriale a românilor din Ardeal, cari formau de fapt cea mai compactă masă națională. Acest scop se putea ajunge în modul cel mai lesnicios numai prin colonizări, cari așa dar aveau un rol pur politic, deși mascat cu vâlul economic.

Preocuparea generală era de a se lega prin aceste colonizări, insulele ungurești de pe văile afluenților Tisei, pătrunzând fără a se băga de seamă pe Mureș, Crișuri, Someș și în Câmpia Ardealului spre a face legătura cu Se-

cuii. Aceste colonizări politice au la bază Art. de lege V din 1894. Rezultatele n'au fost însă așa de bune căci, până în 1914, timp de 20 ani, abea în toată Transilvania și în Banat iau ființă 21 colonii cu 1862 coloniști, cari sunt împrietăriți cu 15-54 jug. și 162 zileri cu loturi de 1 jum. până la 5 jugăre. Din aceste colonii, Câmpia are una la Ludoș (pe Mureș) alta la Trituri (lângă Cean, în Turda) una la Sârmaș (în Cluj) chiar la obârșia gazului metan și cea mai mică la Cara, lângă Cluj.

Prețul de răscumpărare al acestor colonii era derizoriu, căci se plăteau în anuități mici timp de 50 ani.

Coloniile astfel concepute, au fost de două feluri: Colonii — ferme — izolate și colonii în formă de sate. Ambele sisteme au fost cu grijă organizate. Administrația le-a pus la îndemână avansuri pentru construirea clădirilor cât și tot felul de material necesar. Apoi serviciile de arhitectură ale statului au fixat tipuri de construcții, după mărimea lotului. O astfel de curte a unui colonist este compusă dintr-o casă spațioasă, construită din cărămidă, cu 2 camere, tindă și cerdac, cămară, grajd, șopron, grajd pentru porci, șură, cotețe pentru paseri, hambar, loc special pentru gunoi, closet, bucătărie de vară, fântână, pivniță. Coloniile de pe Mureș au și șoproane speciale pentru uscatul și manipulatul tutunului. Apoi pe lângă curte au grădină plantată cu pomi roditori și stupărie, grădină pentru zarzavaturi, vie și lucerniște sau trifoiști.

Coloniile, care formează așezări compacte, sate, sunt dotate cu toate instituțiile necesare și ele au format fie sate noi, fie că, s'au înglobat în coasta satelor românești existente.

Din punct de vedere pur economic, al tehnicii și practicii agricole, coloniștii au adus oarecare folos în regiunea unde au fost așezați. Coloniștii, deși nu totdeauna de cea mai bună calitate — căci omul înstărit preu se strămută — prin faptul că au avut la îndemână pământ, așezare și capital, au avut posibilitatea ca să cultive o sămânță aleasă curată, să are cu un plug bun, să țină vite de rasă, îngrijindu-le bine și să întrebuițeze în gospodăria lui, tot felul de mașini.

Vecinii români, au avut deci exemple bune, cari s'au generalizat în unele părți chiar pe câmpie. Așa dar, dacă la înființarea coloniilor n'ar fi fost scopul pur politic, astăzi am vedea peste tot o înfloritoare stare agricolă.

Cu toate acestea, deși sprijinul sta-

tului a fost necondiționat, cu toate că însuși marii proprietari formau colonii pe moșile lor din proprie inițiativă și deși coloniștii erau în mare parte conștienți de rolul lor în propagarea ideii maghiare, totuși coloniile n'au avut rezultatul dorit căci ele nu răspundeau unor necesități economice urgente și imediate. Apoi însuși sistemul coloniilor izolate a fost rău conceput; așa s'a ajuns la rezultate contrare, de multeori colonistul vânzându-și colonia, căci la început ei erau neobișnuiți cu greutățile inerente unor condițiuni necunoscute deajuns.

Politica de colonizare, alarmând populația românească autohtonă, a avut darul să pună în mișcare toate energiile neamului și astfel numai în 10 ani din aceeași vreme românii cumpără dela unguri suprafețe foarte întinse, cumpărări, care au atras atenția guvernelor maghiare și îngrijorarea lor. Ei vedeau o complectă capitulare a elementului maghiar, dacă ar fi exi-

stat un regim de egalitate de drepturi, pe pământul Transilvaniei. — De aceea de acum înainte se instituie o mulțime de restricțiuni și se dă mână liberă unor instituții semi-oficiale de credit, pentru cumpărarea și parcelarea pământului ce era scos în vânzare de către proprietarii scăpătați și vânzarea numai către elementul maghiar. În câmpia ardeleană au lucrat mult în acest sens „Creditul funciar ungar“ și vestita „Banca altruistă“, cari făceau astfel colonizări deghizate, cu sprijinul material și moral direct, al statului.

Fără îndoială, finalul acestei noi acțiuni de pătrundere în sânul maselor românești, nu ar fi fost de loc favorabil, dacă se continua cu tăria, cu care se începuse.

Războiul, revoluția și cu deosebire reforma agrară, au fost salutare și au pus capăt tuturor dorințelor și ambițiilor celor streini.

(va urma)

Ion L. Ciomac

CRONICA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Stabilizarea în Belgia.

„Societatea de Măine“, în numărul său din 7 Noembrie, s'a ocupat mai pe larg, cu problema monetară din Belgia, când a arătat că guvernul belgian însăși s'a decis pentru stabilizarea francului, luând un șir întreg de măsuri, menite a garanta, atât buna reușită a stabilizării, cât și a asanării finanțelor în general.

Astăzi, suntem în măsură, a ne ocupa mai deaproape cu acele măsuri, căci guvernul, a dat publicității mult așteptatul plan de stabilizare.

Moneta de bază, rămâne și pe mai departe francul, dar guvernul a găsit că pentru relațiunile cu streinătatea, se impune crearea unei noi unități monetare, căreia să i-se dea o relațiune fixă în raport cu Lira Sterlină, ca una din cele mai stabilizate monete de pe continent.

Astfel, se introduce unitatea numită „Belga“ a cărei valoare, se fixează la 5 franci, iar valoarea Lirei Sterline, pentru notarea internă, se stabilește la 35 Belga, ce ar corespunde la 175 franci.

Deci, ne găsim nu înaintea unei noi valute, ci simplu, numai înaintea unei noi unități, a cărei paritate în aur, e circa de 1445 centime

Prin această măsură, se rupe cu trecutul, căci Belgia, se emancipează cu totul de politica financiară a Franței, căci prin crearea unei noi unități monetare, Belgia demonstrează, că dorește o politică cu totul independentă în domeniul financiar.

Multă vreme, Belgia, ca multe alte state cu valută depreciată, a încercat o revalorizare a francului, prin măsuri deflaționiste, măsuri dovedite absolut ineficace, căci a ajuns tocmai contrarul. Valoarea francului, a înregistrat noi și noi scăderi, iar teoria deflaționistă, a trebuit să

facă loc, noilor emisiuni, căci trebuințele financiare ale statului, n'au putut fi altfel acoperite.

Prin noua reformă monetară, se pune odată pentru totdeauna capăt emisiunilor neacoperite pentru trebuințele statului, iar emisiunea, se limitează prin dispozițiunile noi, în raport cu acoperirea metalică, ce trebuie să o aibă la bază, ori ce emisiune din viitor.

Pentru menținerea cursului de 175 fr., pentru 1 liră st. ca curs de stabilizare, se pune, la dispozițiunea băncii de emisiune, un credit de reescont, de 35 milioane Dolari, din partea la mai multe bănci de emisiune, între cari găsim și Banca Franței, a Germaniei, a Ungariei și a Austriei, credit, ce va servi ca o masă de manevră, contra tendințelor de subminare a cursului.

Pentru consolidarea datoriei flotante și pentru replătirea avansurilor către Banca Belgiei, statul Belgian, încă contractează un mare împrumut de 100 milioane dolari, în mai multe țări, care va servi exclusiv scopurilor de mai sus. Prin aceasta, avansurile statului dela Banca Belgiei, se vor putea micșora cu circa două miliarde franci, astfel, că pentru viitor, se va putea veni cu mai multă eficacitate în ajutorul industriei și comerțului, cărora se va pune la dispozițiune creditele necesare de refacere și de desfășurare a operațiunilor curente.

Știrile ce ne vin din streinătate, ne vestesc, că împrumutul de 100 milioane dolari, a fost în întregime acoperit, deci Belgia, a avut pe piața internațională, o reușită deplină.

Din suma de mai sus, Banca Morgan, din New-York, a preluat pentru plasament în America de Nord, o tramșă de 45 mil. dolari, Londra, a acoperit în câteva

ore, partea sa de 7,25 milioane lire st., cercuri financiare din Amsterdam, sunt tocmai pe cale de a da subscripției publice partea ce se revine Holandei, de 125 milioane lire sterline.

Reușita, trebuie de altfel căutată și în bunele condițiuni pe cari le oferă Belgia streinătății, căci se garantează o rentabilitate de 7 la sută și o replătire egalată pe 35 ani.

Cursul de emisiune, a fost fixat la 94 la sută — băncile cari au preluat asupra lor și au garantat reușita, au plătit guvernului Belgian numai 90 — iar replătirea, se va face la cursul de 105.

Aceste condițiuni sunt ceva mai grele, decât condițiunile obținute de multe orașe din Germania, cari au contractat în aceleași țări împrumuturi, dar avându-se în vedere căci acest împrumut, a facilitat nespun de mult opera de reorganizare a finanțelor publice din Belgia și a pus la punct și stabilizarea atât de mult cerută de către industria și comerțul belgian, factorii cu răspundere, nu aveau altă cale, decât primirea condițiunilor relatate mai sus.

Cu aceasta, stabilizarea valutei belgiene poate fi considerată ca asigurată.

Criza Financiară din Austria.

Cu toate că Banca Austriei, în urma convențiunilor încheiate între Banca Belgiei și o mulțime de bănci de emisiune, este chemată a acorda un credit de reescont în dolari Băncii Belgiei, totuși acest lucru nu ne îndrituiește să credem, că Austria zilelor noastre ar avea capitaluri suficiente, cari trebuie să caute plasament în streinătate, din lipsă de rentabilitate în intern.

Tocmai din contră. Știrile ce ne vin din această mică țărișoară, ne vestesc, că finanțele publice, trec prin o adevărată criză.

Seria evenimentelor tragice în domeniul financiar, n'au luat sfârșit cu catastrofa băncii „Zentralbank der Deutschen Sparkassen“ catastrofă, ce a înghițit frumusețea sumă de 65 milioane Schillingi din bugetul statului, sumă, ce numai cu greu se va mai reîntoarce în casieria publică, și o nouă catastrofă se vestește, care cu nimic nu rămâne înapoia celeia de astă-vară.

Un institut quasi de stat, „Casa de Păstrare Postală“, care până mai eri, se bucura de multă considerațiune până și în streinătate, din nou răscoală patimile politice abia potolite după furtuna ivită pe urma insolvenței băncii Zentralbank, și amenință de tot serios, echilibrul bugetar abia restabilit prin munca celor trei ani, cât această țărișoară a stat sub controlul financiar al Ligei Națiunilor.

Politica, a cauzat și acestei instituțiuni, pierderi, ce se cifrează la peste 110 milioane Schillingi, sau în valuta noastră 3.080 milioane lei, pierderi ce sunt atât de însemnate, încât sdruncină din temelie soliditatea, și amenință cu prăbușirea un institut de soarta căruia sunt legate o mulțime de interese ale statelor succesoriale, căci lichidarea nefiind terminată, statele succesoriale, au o mulțime de pre-

tențiuni neplătite, a căror lichidare urma să se facă în viitorul apropiat.

Cu toate că Casa de Păstrare Postală, a fost interesată la falimentul celor mai multe bănci din anii trecuți, totuși, publicul mare, încrezător în trecutul acestei instituțiuni și cunoscând principiile de cea mai strictă soliditate după cari a fost condusă această instituțiune cu caracter public, nu s'a alarmat de pierderile înregistrate în urma inflațiunii și cauzate în bună parte și prin nepriceperea oamenilor politici cocoțați la situațiuni economice de-o covârșitoare importanță, numai mulțumită legăturilor politice. Dezastrul lui Zentralbank, a făcut, ca publicul, să se intereseze mai de aproape și de soarta Casei de Păstrare Postale, căci opinia publică, a început să devină sceptică față de conducerea actuală.

Pentru liniștirea spiritelor, guvernul a fost silit, să concedieze pe conducători, dând încredințare pentru reorganizare, Guvernului Băncii Austriei, d. Reisch, în baza raportului căruia, opinia publică a aflat, că bilanțul încheiat pentru 30 Septembrie, la Casa de Păstrare Postală, la o cifră totală de active de 387 milioane schillingi, arată o pierdere de 110 milioane.

Pierderile, au fost cauzate de două împrejurări. D. Reisch și explică detaliat ambele împrejurări.

Specula la bursă în efecte, și specula în devize. Pierderile la efecte, consumă din cifra de mai sus, 74 milioane schillingi, și sunt cauzate în bună parte, prin faptul, că Casa de Păstrare Postală a acordat în timpul inflației la particulari, o mulțime de credite de lombard, deci pe lângă acoperire de efecte, pe cari le-a păstrat pentru sine atunci, când particularul neputând achita datoria, s'a trecut la o lichidare forțată a conturilor, cât și prin faptul, că însăși a cumpărat la bursă o mulțime de efecte, speculând la o urcare a cursurilor, speculațiune ce s'a transformat în o adevărată catastrofă, prin scăderea cursurilor deodată cu stabilizarea și trecerea la o nouă valută, la Schilling.

Pe când însă pierderile suferite la lombardul de efecte, pot găsi o destul de palidă explicațiune prin forța împrejurărilor, pe atunci, pierderile la devize, constituiesc capete de acuzare formidabile contra vechii conduceri cât și contra unui sistem bolnăvicios, de a conduce instituții economice, după principii politice și nu de oportunitate financiar-economică, căci, după cum a eșit în vileag, cele 36 milioane schillingi, pierduți la operațiunile de devize, sunt în bună parte pierderi de acum un an, când Casa de Păstrare Postală, se spune a luat parte activă la contremina francului francez, căci ne este încă viu în memorie dovezile strânse de către oficialitatea economică franceză, că ofensivă de nimicire a francului, dela Viena a pornit.

Oficialitatea, încă își are partea sa de răspundere la catastrofa Casei de Păstrare căci această instituțiune, care lunar, primea câte 10 milioane de schillingi din bugetul statului și care avea în mâinile sale manipulațiunea economiilor milioane-

lor de mici rentieri și muncitori, trebuia să exercite un control mai riguros, și să nu se mulțumească, cu numirea unei persoane — care de altfel după cum s'a dovedit, a fost de perfectă bună credință — ca guvernor, care a dat dovadă de incapacitate în conducerea unei instituțiuni, de calibru mai mare.

Se poate vorbi cu drept cuvânt de un eventual desechilibru în finanțele publice, căci și de această dată, statul va fi silit, să ia asupra sa o bună parte a pierderilor, sustrăgând banii, fondurilor primite sub forma de împrumuturi pentru investițiuni productive, fără a putea conta, la o replătire în viitorul apropiat.

Și acest lucru, tocmai acum, când până și cele mai importante instituțiuni de stat, cum sunt și Căile Ferate, sunt deficitare.

Sabin Cioranu

Arta tiparului la noi. — Trebuie s'o spunem fără înconjur: până după războiu, industria grafică din țara noastră era într'o situație extrem de înapoiată. Excepție făceau două trei ateliere din Capitala țării, și dacă se mai găsea în vreun oraș de căpetenie, vreun atelier care să dea o îngrijire cum se cade tiparului. Incolo ferească sfântul!

Vertiginoasa evoluție a industriei după războiu, nu a lăsat neatinsă nici industria grafică. Ba putem, spune, că aceasta a evoluat extrem de mult. Apariția unei reviste pentru răspândirea tehnicii ne-a dovedit și gradul de avansare al acestei industrii, care astăzi cu unele lucrări, se poate pune în rând cu Apusul.

Institutul „Scrisul Românesc“ dela Craiova, care editează revista „Grafica Română“, de sub conducerea distinsului specialist V. Molin, face o adevărată operă de vrednică înălțare a industriei noastre grafice. Cu mari jertfe materiale, se dă celor interesați, o revistă pe un preț derizoriu, tipărită în condițiuni tehnice unice în țara noastră, și cu un cuprins de specialitate competent redactat în toate ramurile tiparului modern.

În ultimul număr primit, se discută detaliat chestia tiparului „offset“, care a preocupat foarte mult cercurile industriei grafice din Apus. Tot în acest număr, se anunță al VIII-lea concurs cu premii, pentru tipărirea unei lucrări de felicitare. Aceste concursuri nu pot fi socotite decât ca o emulațiune a forțelor de creație artistică în domeniul industriei grafice dela noi, pe cale de-a progresa din ce în ce mai mult.

Sate și orașe. — Întru cunoașterea serioasă a satelor și orașelor prea puțin se întreprinde la noi. Cine să aibe statornicia și răgazul a-și pune metodice problemele satelor și orașelor, cari sunt înșele probleme de viață ale statului. Suntem informați, că o inițiativă mare, științifică, și-le va pune încurând. Ea pleacă și de această dată dela Institutul Social Român. Seria conferințelor științifice din primăvara viitoare va fi complex ocupată cu ele. Și încăodată țara își va primi o orientare precisă dela I. S. R. de sub președinția distinsului sociolog d. D. Gusti.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Apelurile la contribuția publică

Nevoile și greutățile de după război au determinat un apel mai frecvent și mai stăruitor la contribuția benevolă a marelui public, sub diferite forme, pentru înfăptuirea unor opere de interes obștesc.

Făcute cu tact și cu chibzuială, aceste apeluri au dat și dau rezultate excelente: din picătura fiecăruia se realizează valul de binefacere generală.

Dar trebuie tact și chibzuială...

Una din aceste forme este tipărirea de cărți poștale ilustrate cu figuri sau momente din istoria națională, cărți care se trimit însoțite de apeluri la diferite persoane din toată țara spre a le reține plăcând costul lor pentru organizarea de căminuri sau internate școlare.

Forma este bună, n'avem nimic de spus, dar întrebuintarea ei devine supărătoare. De pildă, s'a luat obiceiul de a se trimite circulări imprimate tuturor celor cărora li-s'au expedit ilustrate ca să li-se solicite fie costul lor fie restituirea. Se întâmplă, însă, ca oameni cari au răspuns apelului trimetând banii primesc după săptămâni sau luni circulări din acestea, unele chiar în repetate rânduri, cu invitația menționată, dar cu adausul în notă „la caz că le-ați trimis vă rugăm a nu lua în considerare adresa noastră de mai sus“.

Procedul nu-i nici frumos, nici mulțumitor și nici de natură a stimula contribuția publică fiindcă dă impresia unei gospodării dezordonate în socoteala banilor adunați ca și'n comptabilitatea expedițiilor de ilustrate făcute din prima zi. Comitetele sau persoanele însărcinate cu aceste colecte ar face foarte bine să fie pe viitor atente spre a nu mai cere din nou bani oamenilor cari s'au grăbit să răspundă apelurilor încă din primul moment.

Horia Trandafir

† Ing. Petru Lucaciu. — Nu m'a cunoscut și nu l-am cunoscut. În „Almanahul Presei“ citindu-mi articolul ce am publicat despre „Dr. Vas. Lucaciu ca ziarist“, s'a pornit o corespondență activă și destul de interesantă între regretatul inginer din București și subsemnatul. Ultima știre ce am primit-o dela dânsul, datează din 26 Sept. în care îmi scria: ...văzând că colaborați la „Societatea de Maină“, m'am abonat și eu la aceea revistă și mi-au trimis numerile 1-38. Voiu citi cu atenție în primul rând articolele d-tale, apoi și celelalte. Nu crezi că ar fi bine să publici în „Argus“ câte ceva asupra valutei și asupra inflației-deflației? — Cu cele mai amicale salutări Ing. P. L.“

I-am răspuns că la „Argus“ nu am nici o cunoștință și peste tot la ziarele mari din București anevoe aș putea răsbate din ungherul meu.

G. Todica.

Mișcarea social-economică. — Pentru cercetările sociale ale Ardealului au început să se organizeze comisiunile de studiu ale „Mișcării social-economice“.

Secțiunea cea mai puternică, după cea culturală, este cea socială înscriindu-se

în ea următorii intelectuali, până acum:

Dr. M. Șerban, C. Sudețeanu, Șt. Bezdechi, dr. Iuliu Hațieganu, dr. Iacobovici, dr. S. Manuilă, dr. Goia, dr. Olariu, dr. Gh. Popovici, Radu Dragnea, Petru Suci, Ovidiu Hulea, Ion Mehedințeanu (continuarea în no. viitor).

Dintre publiciștii specialiști în problema minoritară amintim aci pe dd. N. Dașcovi, Ghiță Pop, Vasile Stoica, Ion Băilă, Emil Isac, Petru Suci, A. Buteanu ș. a.

D. dr. V. Ilea a început o frumoasă campanie de organizare a filialei de anchete în Sighet și Maramureș.

Profesorul dr. Fr. Holztraeger publică în „Bistritzer Deutsche Zeitung“ un călduros salut al mișcării, la loc de frunte sub titlul Die Brücke, adică despre puntea dela suflul unui popor la al celuilalt popor.

Un muzeu Grigorescu. — Cercetătorii capitalei ar putea să nu treacă cu vederea eforturile artistice cari ne-au dat cinci muzee bune: Simu, T. Aman, I. Calinderu, cel militar și cel arheologic. Înainte de a face atâtea reproșuri „regățenilor“ ar fi bine, ca provincialul să se convingă, că țara românească veche a avut multe personalități de seamă ce trebuiesc cunoscute. Muzeele întreținute de către Stat lasă de dorit, îndeosebi muzeul Aman, care n'are nici un catalog la îndemână!? De îndată ce trec în chivernisirea statului sunt lovite de nepăsare oficială. Dar dacă am avea o opinie publică hotărâtă, am putea constrânge onorabilul stat să aibe altă atenție față de comorile artistice. Apoi alt regret general este, că n'avem un muzeu Grigorescu. Atâtea pânze celebre sunt risipite prin saloane luxoase particulare, prin birouri oficiale strălucitoare, prin imensa Rusie. Dece n'ar renunța toți deținătorii îmbuibăți ai tablourilor ogliinditorului genial de stări și figuri din țara românească, în beneficiul comun? N'avem atâtea putere morală să exercităm o presiune decizatoare asupra fericitilor posesori?

Dați un miliard pentru cultură! — Se întocmește bugetul statului. Jonglează miliardele în vârfurile penițelor. Ministrul de finanțe este în hartă cumplită cu colegii cari vor să smulgă sgârceniei poziții mari. Multe probleme se debat cu acest prilej, dar una este aproape complect uitată: a culturii însăși, a culturii permanente, a înzestrării în stil mare a țării cu instituții culturale nepieritoare. Ce s'ar întâmpla de pildă, dacă țara ar destina un miliard pentru cultură: să se edifice în capitală zece palate cari să fie semnul distinctiv al interesului nostru pentru opera imortală: un palat al Academiei, unul etnografic, altul al pânzelor, altul al sculpturii, unul al Institutului Social Român, altul al unei biblioteci mărețe și încăpătoare pentru mii de cititori, altul al Operei Române, unul al industriei care să devină drept o expoziție permanentă de eşantioane, (palatul cel nou al Academiei de Comerț este de o rară frumusețe) ș. a. Țara suportă ușor un asemenea sacrificiu care ar

înălța atât de sus demnitatea noastră de popor. Aiurea să se facă economiile, dar nu când este vorba de cultură.

Maramureșul râde! — Să mai și râdă, căci prea ne obsedează cu întunecimile sale. Cititorul pune Maramureșul de obicei în afară de lege. Acolo este țara lui Pop Șimon și altor potențați mai tari decât legile și autoritățile statului... Dar răsul poate înviora atmosfera morală și mulți își vor cunoaște lungul nasului. Revista „Pupăza“ a d-ului V. Ilea, cu biciuirea sistematică a slăbiciunilor oamenilor, se face necesară prin contribuție la purificarea sufletească. Săgețile vervei și spiritului necruțător vor nimeri deadreptul...

Buletinul Federației Internaționalei sindicale dela Amsterdam, publică un supliment foarte interesant asupra mișcării de educație muncitorească din Anglia, Cehoslovacia, Belgia, Germania, Danemarca, Elveția și Statele Unite. Stăruie în deosebi asupra Belgiei, unde organizarea pe tărâmul educației muncitorești este foarte solidă și eficace.

Dela 1911 există un centru național unificat de educație uvrieră, care este o emanație a partidului muncitoresc, a comisiei sindicale, a oficiului cooperativelor, și a uniunii federale de mutualități. În 1921 s'a înființat în Ucele lângă Bruxelles, o școală de educație uvrieră superioară cu internat. Anul acesta școala și-a sărbătorit al 5-lea an dela înființare.

Tot în acest supliment, internațioala sindicală aduce vestea încetării din viață a lui Robert Dissmann, președintele federației metalurgiștilor germani. El moare în etate de 48 de ani. Era considerat ca unul din exemplele cele mai luminate și mai influente în viața socială. A fost un excelent organizator al cadrelor muncitorești, și s'a făcut cunoscut ca un bun orator în conferințele internaționale. Cea mai mare parte a activității sale a consacrat-o problemelor de educație muncitorească, acordând întregul său sprijin inițiativelor pornite în această direcție.

Comisia de juriu a corului tipografilor din Cluj, întrunindu-se în ședință la 1 Nov. a. c. pentru a decide asupra lucrărilor intrate în urma concursului publicat în primăvară, examinând lucrările menționate cu devizele: „In vino veritas“, „Românul se naște poet“ (Cântec și Cântec funebru), „Non omnis moriar“, „Să mor pe perna mea“, „Somnul dulce“ și „Cântec Anacreont“, — necorespunzând nici una scopului, de astă-dată nu a decernat nici un premiu. „Marșul Funebru“ al d-lui Gabriel Drăgan, neîndeplinind condițiile prescise în concurs, acesta nu s'a luat în discuție. În numele Comisiei corului: G. Urzică.

În biblioteca tuturor școalelor din Ardeal trebuie să aibă un loc de cinste „DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE“ al Academiei, care se poate comanda prin revista noastră.

„ASTRA“

Prima Fabrică Română de Vagoane și Motoare S. A.

Orice fel de vagoane de marfă, de persoane și de lux, vagoane cisterne pentru petrol, benzină, uleiuri, alcool, acid sulfuric etc. Vagoane pentru căi ferate industriale, forestiere, miniere, decauville etc. Piese pentru vagoane normale și vagoane-cisterne. Construcțiuni în fer. Stâlpi și suportți nituiți. Piese forjate de mașini. Poduri și construcțiuni statice. Piese turnate din fontă și bronz. Zdrobitoare de cânepă.

PENTRU OFERTE A SE ADRESA:

DIRECȚIUNEI UZINELOR DIN ARAD

sau

REPREZENTANȚEI GENERALE S. A. R. DE INVESTIȚIUNI ȘI FURNITURI

BUCUREȘTI, Str. Paris No. 4 bis Et. III.

Adresa abonatului

Magazin de candelabre
pentru Ardeal S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand 11

Mare depozit de lămpi
și material electric!!

Vânzare en-gros și en-detail

Intreprinderile Forestiere Române

SOCIETATE ANONIMĂ

Capital Social și Rezerve Lei 70,000.000

SEDIUL:

CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND NO. 36

UZINELE:

Valea-Drăganului gara Poieni, Coșnea gara
Trotuș, Lesnic balta, Vețel, Cloșani

Adresa telegrafică: „FORESTIERA“

TELEFON: 11—50

Desfacerea mărfurilor se face prin Reprezent.
Generală

„Comerțul Lemnului“ S. A.
CLUJ, Calea Regele Ferdinand No. 38.

Adresa telegrafică: „C O L E“. — Telefon No. 11—50.

Noutăți de toamnă și iarnă

în marele magazin din
Strada Regele Ferdinand No. 13
al fabricii de postav

Gromen și Herbert

Stofe de pardesiu bărbătesc
Stofe de palton bărbătesc
Stofe de costume bărbătești

Stofe pentru costume de copii

Covoare și pături de lână de
toate calitățile